

“กวาดล้างให้สิ้นซาก”: การเมืองอินโดนีเซีย หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา และการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ระหว่างปี 1965–1966^{1*}

“Exterminate Them All”: Indonesian Politics, Right-Wing Newspapers, and Anti-Communist Mass Killings, 1965–1966

ดวงทิพย์ พรหมเขต
Tuangthip Phromkhet

อาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Instructor, Department of History, Faculty of Arts, Silpakorn University

ได้รับ 18 มค. 65 แก้ไข 20 พค. 65 อนุมัติให้ตีพิมพ์ 23 พค. 65

บทคัดย่อ

หลังกรณีเกสตาปูในปี 1965 พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังความพยายามปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล และมีการสังหารหมู่สมาชิกพรรคและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์มากกว่า 500,000 คน บทความนี้ศึกษาปัญหาคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซียระหว่างปี 1965-1966 โดยเสนอว่ากองทัพ กลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา และองค์กรมุสลิมสายจารีตใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือรณรงค์ปราบปรามกวาดล้างสมาชิกและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ สร้างภาพให้คอมมิวนิสต์เป็นผู้ทรยศต่อชาติ พระเจ้า และหลักปรัชญาศีล จำเป็นจะต้องปราบปรามกวาดล้างให้สิ้นซาก เป็นผลให้มีการประกาศใช้กฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในที่สุด นอกจากนี้ การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ยังสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมืองและศาสนาระหว่างฝ่ายขวากับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียโดยเฉพาะในเรื่องหลักปรัชญาศีล ซึ่งเป็นอุดมการณ์สูงสุดแห่งรัฐด้วย

คำสำคัญ: พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย, การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์, หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา, หลักปรัชญาศีล

1 * บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ความคิดทางการเมืองเรื่องการประกาศให้พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียเป็นองค์กรผิดกฎหมายในช่วงเปลี่ยนผ่าน (ค.ศ. 1965-1967) ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย นวัตกรรม และการสร้างสรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2562 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เขียนขอขอบคุณคุณปวีณ รุ่งทวีชัยที่เอื้อเพื่อช่วยเหลืออย่างดีขณะเก็บข้อมูล ณ กรุงจาการ์ตา และให้คำแนะนำเรื่องการใช้หลักฐานภาษาอินโดนีเซีย และคุณมุริซัล ฮัมซาห์ (Murizal Hamzah) สำหรับคำแนะนำและความช่วยเหลือขณะค้นข้อมูลที่ประเทศอินโดนีเซียในเดือนตุลาคม 2562 นอกจากนี้ ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ชาติชาย มุกสง คุณอาทิตย์ เจียมรัตติญญ และคุณสุรเชษฐ์ สุขลากกิจ สำหรับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาบทความวิจัยนี้

Abstract

After the Gestapu events of 1965, the Communist Party of Indonesia (PKI) was accused of attempted subversion, a charge that led to the mass killings of more than 500,000 party members and communist sympathizers. This article examines the communist question in Indonesia during 1965-1966. It argues that the Indonesian Army, right-wing civilian group, and traditionalist Islamic organizations used newspapers as an instrument in their campaign for the elimination of PKI members and suspected communists and in their representation of the communists as traitors to the nation, God, and the principles of Pancasila. This resulted in the implementation of an anti-communist law which remains in force nowadays. The massacres of alleged communists also reflect the conflicting political and religious ideologies of the PKI and right-wing groups, especially on the Indonesian state ideology of Pancasila.

Keywords: Communist Party of Indonesia, Anti-Communist Mass Killings, Right-Wing Newspapers, Pancasila

บทนำ

หนังสือพิมพ์ *Berita Yudha* (เบอร์ิตา ยูดา หรือข่าวสงคราม) ของกองทัพอินโดนีเซียฉบับวันที่ 14 ตุลาคม 1965 รายงานข่าวว่าเกิดการเรียกร้องโดยองค์กรมุสลิมสายจารีตในจาการ์ตอย่างนาฮ์ดลัตุล อุลามา (*Nahdlatul Ulama*)¹ ให้มีการกวาดล้างสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (*Partai Komunis Indonesia*) หรือเปกาอี (PKI) ในฐานะผู้ทรยศต่อชาติและสนับสนุนขบวนการ 30 กันยายน (*Gerakan September Tigapuluh*) หรือเกสตาปู (*Gestapu*) ซึ่งถือเป็นการต่อต้านการปฏิวัติอินโดนีเซียอย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นการกระทำที่เหยียดหยามหลักปรัชญาศีล (*Pancasila*) อันเป็นหลักการสูงสุดแห่งรัฐ รายงานข่าวระบุด้วยว่าผู้นำนาฮ์ดลัตุล อุลามาประกาศกร้าวว่า “การกวาดล้าง (*pembubaran*) เปกาอีถือเป็นเป้าหมายอันศักดิ์สิทธิ์ จะต้องกวาดล้างให้สิ้นซาก เพราะหากทำเพียงแค่อยุบพรรค จะเปรียบเสมือนมะเร็งร้ายร่อนแพร่กระจายไปทั่วร่างกาย ยากต่อการรักษา” กล่าวคือชาวมุสลิมจะไม่ยอมให้เปกาอีทรยศต่อชาติอีกต่อไป²

การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์หลังเกสตาปูเป็นหนึ่งในหัวข้อที่ได้รับความสนใจในหมู่นักประวัติศาสตร์อินโดนีเซียอย่างมาก งานวิชาการล่าสุดที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ *Buried Histories: The Anticommunist Massacres of 1965-1966 in Indonesia* ของจอห์น รูซา (*John Roosa*) ซึ่งให้เห็นว่างานศึกษาเกี่ยวกับการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์อินโดนีเซียระหว่างปี 1965-1966 ทั้งในโลกภาษาอินโดนีเซียและภาษาอังกฤษยังมีข้อจำกัดในแง่หลักฐาน และไม่สามารถเข้าถึงหลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้นักวิชาการไม่สามารถเข้าใจเหตุการณ์ทั้งหมดได้อย่างกระจ่าง เขาพยายามปิดช่องว่างดังกล่าว ด้วยการศึกษว่าการสังหารหมู่ดำเนินไปอย่างไร มีรูปแบบและการจัดการอย่างไร และหากจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างปี 1965-1966 ควรจะศึกษาโดยใช้วิธีวิทยา (*methodology*) และกรอบวิเคราะห์ (*analytical framework*) อย่างไร³

รูซาเสนอว่ามี 3 กลุ่มหลักที่เกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ ได้แก่ (1) กองบัญชาการทหารสูงสุดที่จาการ์ตา (*The Army High Command in Jakarta*) (2) กองบัญชาการทหารระดับภูมิภาค (*The Kodam Commanders*) และ (3) กองกำลังพลเรือนต่อต้านคอมมิวนิสต์ (*Civilian Anticommunist Militias*) ทั้ง 3 กลุ่มมีบทบาทร่วมกันในการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ แม้ว่าแต่ละกลุ่มจะมีแรงจูงใจที่แตกต่างกันก็ตาม กล่าวคือ กองบัญชาการทหารสูงสุดที่จาการ์ตาได้สร้างเงื่อนไขให้เกิดการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ในระดับชาติ สนับสนุน ปลุกปั่น วางแผน คัดเลือกคน รวมถึงออกใบอนุญาตสังหารให้แก่ผู้บัญชาการทหารและกองกำลังพลเรือน ขณะที่กองบัญชาการทหารระดับภูมิภาคเป็นตัวกลางทำงานระหว่างกองบัญชาการทหารสูงสุดและกองกำลังพลเรือน สำหรับกองกำลังพลเรือนต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้นจะมีบทบาทที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ โดยจะรับคำสั่ง สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่กองบัญชาการทหารระดับภูมิภาค กองกำลังนี้จะรายงานข้อมูลส่วนตัวของสมาชิกเปกาอีให้กับกองทัพ ซึ่งเบาะแส ช่มชู้ เข้าจับกุม และส่งตัวสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ไปที่ค่ายกักกันของกองทัพ กองกำลังพลเรือนจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจับกุมสมาชิกเปกาอีจากพื้นที่ต่างๆ⁴

¹ ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของนาฮ์ดลัตุล อุลามาที่ Greg Fealy, & Katharine McGregor. (2010, April). *Nahdlatul Ulama and the Killings of 1965-66: Religion, Politics, and Remembrance*. Indonesia. (89): 37-60.

² Bagi NU, *Pembubaran PKI Tuntutan Jg. Mutak*. (1965, 14 Oktober). *Berita Yudha*. (Microfilm). p. 1.

³ John Roosa. (2020). *Buried Histories: The Anticommunist Massacres of 1965-1966 in Indonesia*. pp. 6, 15, 23.

⁴ *Ibid*. pp. 241-249.

เพื่อที่จะทำความเข้าใจเหตุการณ์การสังหารหมู่ที่เกิดขึ้น รุซาเสนอว่าควรเลือกกรณีศึกษาจากภูมิภาคต่างๆ มากกว่าจะศึกษาองค์รวม เพราะแต่ละพื้นที่มีบริบททางประวัติศาสตร์ต่างกัน ดังนั้นเขาจึงเลือกศึกษาจาก 4 พื้นที่สำคัญ ได้แก่ (1) สุราการ์ตา (Surakarta) ซึ่งเป็นเมืองที่เปกาอีมีอิทธิพลหยั่งรากลึกในทศวรรษ 1920 และมีมวลชนให้การสนับสนุนอย่างมาก (2) บาหลิซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปกาอีได้รับความนิยมในช่วงสั้นๆ ก่อนทศวรรษ 1960 ผู้สนับสนุนเปกาอีในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์อันญาติมิตรกับผู้ที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ (3) หมู่เกาะรีเยา (Riau) และ (4) สุมาตราใต้ (South Sumatra) ซึ่งทั้งสองพื้นที่นี้มีสภาพแรงงานน้ำมันที่เข้มข้น เนื่องจากเป็นเขตเศรษฐกิจอุตสาหกรรมยางพารา เหมืองแร่ และน้ำมัน แตกต่างไปจากเกาะชวาหลักฐานที่รุซาใช้มีความโดดเด่นและน่าสนใจ กล่าวคือใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่ ทั้งที่เป็นผู้ก่อการ พยาน และเหยื่อรวมเกือบ 400 คน งานของเขาจึงเผยให้เห็นประวัติศาสตร์การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์จากร่องรอยส่วนตัวโดยเฉพาะของนักโทษการเมืองและครอบครัว¹

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการรณรงค์ปราบปรามกวาดล้างเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ โดยขยายประเด็นต่อจากงานของรุซา และเลือกใช้หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา 2 หัวที่ตีพิมพ์ระหว่างเดือนตุลาคม 1965 ถึงกรกฎาคม 1966 เป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในการศึกษา ได้แก่ Berita Yudha ของกองทัพอินโดนีเซีย และหนังสือพิมพ์รายวัน Kompas (กอมปาส) ของนายทุนชนชั้นนำคาทอลิกที่มีแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์และมีสายสัมพันธ์กับกองทัพ ซึ่งได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะในช่วงที่เกิดการปราบปรามกวาดล้างคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่ก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งยังคงมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ในรูปแบบไมโครฟิล์มที่หอสมุดแห่งชาติสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Perpustakaan Nasional Republik Indonesia) อย่างไรก็ดี ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาและระเบียบการเข้าใช้บริการทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงเอกสารได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

ข้อเสนอของบทความวิจัยนี้คือกองทัพ กลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา และองค์กรมุสลิมสายจารีตใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือรณรงค์ปราบปรามกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ สร้างภาพให้คอมมิวนิสต์เป็นผู้ทรยศต่อชาติ พระเจ้า และหลักปรัชญาศีล ทำให้เห็นว่าคอมมิวนิสต์เป็นปัญหาในสังคมอินโดนีเซีย จำเป็นจะต้องปราบปรามกวาดล้างให้สิ้นซาก นอกจากนี้ยังกลับไปพิจารณาถึงความขัดแย้งและข้อถกเถียงทางอุดมการณ์การเมืองและศาสนาระหว่างฝ่ายชวากับเปกาอีเกี่ยวกับเรื่องหลักปรัชญาศีลในฐานะอุดมการณ์สูงสุดแห่งรัฐ โดยเฉพาะหลักการยึดมั่นในพระเจ้าและความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นชนวนสำคัญที่นำไปสู่การกวาดล้างคอมมิวนิสต์จำนวนมาก รวมถึงการยุบเลิกและประกาศให้เปกาอีเป็นองค์กรผิดกฎหมายด้วย

เปกาอี ซูการ์โน และกองทัพ: การเมืองอินโดนีเซียก่อนเกสตาป

ก่อนกรณีเกสตาปปี 1965 การเมืองอินโดนีเซียประกอบไปด้วย 3 ชั่วอำนาจ ได้แก่ เปกาอี ซูการ์โน และกองทัพ กล่าวเฉพาะเปกาอีนั้นเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชีย ก่อตั้งขึ้นในปี 1920 และมีขนาดใหญ่ที่สุดนอกค่ายคอมมิวนิสต์ ในปี 1965 พรรคประกาศว่ามีสมาชิกประมาณ 3,500,000 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวนาและกรรมาชีพ อีกทั้งยังมีแนวร่วมผู้สนับสนุนพรรคมากถึง 10,000,000 คน² เปกาอีมีบทบาทและความพยายามที่จะโค่นล้มระบอบอาณานิคมได้ 2 ครั้ง คือในปี 1926 และปี 1948 ครั้งแรกเปกาอีถูกตัดศีรษะปราบปรามอย่างรุนแรง สมาชิกส่วนใหญ่ถูกสังหารและจับกุมตัว ครั้งถัดมาเปกาอีจับอาวุธลุกขึ้นปฏิวัติในเมืองมาดิยูน (Madiun) ในเขตชวากลาง ซึ่งตรงกับช่วงสงครามการปฏิวัติอินโดนีเซีย (Indonesian National Revolution 1945-1949) และ

¹ Ibid. pp. 15, 22-23.

² Arif Zulkifli; & Bagja Hidayat. (2007, 1-7 Oktober). G30S dan Peran Aidit. TEMPO English Edition. 5(7): 14.

ถูกปราบปรามโดยกองทัพอินโดนีเซีย¹ ในระหว่างทศวรรษ 1950-1960 เปกาอีเติบโตเกิดขึ้นภายใต้การนำของดี. เอ็น. อดิต (D. N. Aidit) ที่กำหนดยุทธศาสตร์ยึดหยุ่นตามสถานการณ์และเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอินโดนีเซียเป็นหลัก ตลอดจนดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกและศักดินา ชุนโยบายชาตินิยม สนับสนุนการปฏิรูปที่ดิน และมุ่งสร้างแนวร่วมทางการเมือง โดยเป็นพันธมิตรกับประธานาธิบดีซูการ์โนตั้งแต่กลางทศวรรษ 1950 และสนับสนุนนโยบายทางการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศของซูการ์โน²

ในช่วงที่มีการปราบปรามขบวนการต่อต้านรัฐบาลกลางที่เคลื่อนไหวในสุมาตราและซูลาเวซี (Sulawesi) ระหว่างปี 1956-1957 เปกาอีสนับสนุนให้ซูการ์โนและกองทัพบังคับใช้กฎอัยการศึก (Martial Law) การต่อต้านครั้งนี้มีสาเหตุมาจากความไม่พอใจซูการ์โนที่รวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจไว้เฉพาะที่ชาว³ ผู้ต่อต้านกลุ่มแรกคือรัฐบาลปฏิวัติแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Pemerintah Revolusioner Republik Indonesia) ที่เมืองปาดัง (Padang) ในเกาะสุมาตรา ซึ่งมีแกนนำเป็นสมาชิกคนสำคัญของพรรคมัสมุย (Partai Majelis Syuro Muslimin Indonesia, Masyumi) ซึ่งเป็นมุสลิมสายปฏิรูป⁴ และอีกกลุ่มคือกบฏเปอร์เมस्ता (Permesta) นำโดยพันโทซูมูวัล (Sumual) ที่เคลื่อนไหวอยู่ในเกาะซูลาเวซีและมาลุกู (Maluku) มีหัวหน้าเป็นผู้บัญชาการทหารระดับภูมิภาคที่เคยได้รับมอบหมายจากรัฐบาลกลางให้รับผิดชอบพื้นที่หมู่เกาะรอบนอกชาว⁵ เปกาอีสนับสนุนให้กองทัพปราบปรามกลุ่มกบฏ เพราะมองว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองฝ่ายขวาในประเทศ สมาชิกพรรคส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน เปิดรับทุนตะวันตก และมีการแทรกแซงจากสหรัฐอเมริกาเข้ามาจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์⁶

เปกาอีเป็นพรรคการเมืองหลักที่สนับสนุนนโยบายประชาธิปไตยแบบชั้นนำของซูการ์โนในปี 1959⁷ ซูการ์โนเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ใช้อยู่ในอินโดนีเซียระหว่างปี 1950-1957 นั้นล้มเหลว ไม่เหมาะกับสังคมอินโดนีเซีย จึงยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี 1950 และนำรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 ที่ให้อำนาจอย่างมากแก่ประธานาธิบดีกลับมาใช้ใหม่อีกครั้งในปี 1959⁸ นอกจากนี้เปกาอียังสนับสนุนหลักปรัชญาของซูการ์โนในฐานะเครื่องมือสร้างความเป็นเอกภาพและความก้าวหน้าให้แก่อินโดนีเซียด้วย⁹ อดิตผู้นำเปกาอีได้รับการแต่งตั้งจากซูการ์โนให้ดำรงตำแหน่งรองประธานสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราว (Majelis Permusyawaratan Rakyat Sementara, MPRS) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดตามรัฐธรรมนูญปี 1945¹⁰ และยังได้เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีในเดือนมีนาคม 1962¹¹

¹ Geoffrey B. Robinson. (2018). *The Killing Season: A History of the Indonesian Massacres, 1965-66*. pp. 42-45.

² ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ ดวงทิพย์ พรหมเขต. (2563). D.N. Aidit: ทีปะ นุสันตารา อดิตกับพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซีย.

³ Daniel S. Lev. (1963-1964, Winter). *The Political Role of the Army in Indonesia*. Pacific Affairs. 36(4): 350.

⁴ M. C. Ricklefs. (2008). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. pp. 299-300.

⁵ Ibid. p. 292.

⁶ D. N. Aidit. (1958, March-April). *Documents of the Sixth Plenum of the Central Committee of the Communist Party of Indonesia*. Marxists Internet Archive. (Online).

⁷ Angel Rabasa; & John Haseman. (2002). *The Changing Political Role of the Military*. In *The Military and Democracy in Indonesia: Challenges, Politics, and Power*. p. 35.

⁸ ระหว่างปี 1957-1959 มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลถึง 7 ชุด ซูการ์โนจึงเสนอแนวคิดยกเลิกระบบการเมืองเสรีนิยมแบบตะวันตกและได้ประกาศใช้ประชาธิปไตยแบบชั้นนำ ดู วิทยา สุจริตธนากรักษ์. (2546). พรรคการเมืองในอินโดนีเซีย. ใน พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และ มาเลเซีย. หน้า 12.

⁹ D.N. Aidit. (1963). *PKI dan Angkatan Darat*. pp. 19-20.

¹⁰ M. C. Ricklefs. (2008). op. cit. p. 305.

¹¹ Ibid. p. 308.

นอกจากนี้ ชูการ์โนได้ประกาศหลักการนาซาคอม (Nasakom) ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดเรื่องชาตินิยม (Nasionalisme) ศาสนา (Agama) และคอมมิวนิสต์ (Komunisme) เป็นผลให้เปกาอีเข้าไปมีบทบาทในรัฐบาลและเป็นพันธมิตรที่ทำงานร่วมกับพรรคชาตินิยมอินโดนีเซีย (Partai Nasional Indonesia, PNI) ของชูการ์โน และพรรคมุสลิมสายจารีตอย่างนาห์ดาตุล อุลามา ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มประชาชนผู้นับถือศาสนา¹ ทั้ง 3 พรรคถือเป็นพรรคการเมืองที่ชูการ์โนรับรองให้ถูกกฎหมายจากทั้งหมด 10 พรรคในช่วงการประกาศใช้ประชาธิปไตยแบบชั้นนำทั้งชูการ์โนและเปกาอีต่างก็ใช้อีกฝ่ายเป็นป้อมปราการคานอำนาจกับกองทัพอินโดนีเซีย

สำหรับกองทัพอินโดนีเซียนั้นถือเป็นอำนาจสำคัญและมีอิทธิพลในการเมืองและเศรษฐกิจของอินโดนีเซียมาตั้งแต่การบังคับใช้กฎอัยการศึกในปี 1957 และเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากระบอบประชาธิปไตยแบบชั้นนำ กล่าวคือทั้งทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งในสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวมากถึง 35 คน ซึ่งถือเป็น 1 ใน 3 ของที่นั่งทั้งหมด ดังนั้นชูการ์โนจึงอาศัยการเติบโตของเปกาอีและการระดมมวลชนพรรคให้สนับสนุนตน เพื่อป้องกันอิทธิพลของกองทัพ และหันไปเป็นพันธมิตรกับพรรคการเมืองอื่นๆ เพื่อคานอำนาจกองทัพ

ความสัมพันธ์ระหว่างชูการ์โน เปกาอี และกองทัพ จึงเป็นทั้งการประสานผลประโยชน์และคานอำนาจกัน ในต้นทศวรรษ 1960 ขณะที่เกมการเมืองระดับชาติมุ่งไปที่นโยบายชาตินิยมและการต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก ทั้ง 3 อำนาจยังสามารถถ่วงดุลกันได้ ต่างสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนนิวกินีตะวันตก (Western New Guinea) หรืออิเรียนตะวันตก (West Irian) คืนจากดัตช์ในปี 1960 ซึ่งประสบความสำเร็จในปี 1962 ชูการ์โนและกองทัพจัดตั้งกองบัญชาการทหารสูงสุดเพื่อปลดแอกอิเรียนตะวันตก (Supreme Command for the Liberation of West Irian, Koti) สนับสนุนให้ส่งกองกำลังแทรกซึมเข้าไปประชิดพื้นที่ป่าในนิวกินีตะวันตก และกดดันให้ดัตช์ถ่ายโอนนิวกินีตะวันตกมาสู่สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ขณะที่เปกาอีสนับสนุนนโยบายนี้ เพราะมองว่าเป็นปัญหาที่ทำให้อินโดนีเซียตกอยู่ในสภาวะกึ่งอาณานิคม (semi-colonial) มาโดยตลอด² อีกทั้งประณามสหรัฐฯ ที่เข้ามาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรื่องนิวกินีตะวันตก แต่กลับสนับสนุนดัตช์ในด้านกองกำลัง³

จุดเปลี่ยนที่นำไปสู่ความตึงเครียดระหว่าง 3 อำนาจเกิดขึ้นในกลางปี 1963 หลังจากชูการ์โนดำเนินนโยบายระหว่างประเทศแบบเผชิญหน้ากับมาเลเซีย (Konfrontasi terhadap Malaysia) และประกาศที่จะเดินหน้า “บดขยี้มาเลเซีย” (Ganyang Malaysia) ในเดือนกันยายน 1963 เปกาอีสนับสนุนนโยบายนี้อย่าง

ทันทีและแข็งขัน เนื่องจากมีความเห็นเช่นเดียวกับชูการ์โนและไม่พอใจนายกรัฐมนตรีตงกู อับดุล ราห์มาน (Tunku Abdul Rahman) ที่ประกาศก่อตั้งมาเลเซีย (Malaysia) เมื่อวันที่ 16 กันยายน 1963 ซึ่งเป็นการรวมดินแดนอาณานิคมของอังกฤษเข้าด้วย

¹ พรรคชาตินิยมอินโดนีเซียมีชูการ์โนเป็นหัวหน้าพรรค เป็นพรรคที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากพรรคมัสมุญ มีฐานเสียงอยู่ในเมืองใหญ่ ผู้นำของพรรคมักเป็นกลุ่มผู้ดีจากชาวยุโรป โดยเฉพาะ มีอิทธิพลในกลุ่มข้าราชการ เป็นตัวแทนของลัทธิชาตินิยมที่มีต้นกำเนิดมาจากความรู้สึกรักชาติและการยอมเสียสละเพื่อชาติและการนำปฏิวัติ อีกทั้งยังเป็นตัวแทนของความเป็นคนชวา ยึดหลักอิสลามแต่ไม่เห็นด้วยกับการเป็นอิสลามที่เคร่งครัดเกินไป ดูเพิ่มเติมที่ วิทยา สุจริตธนารักษ์. (2546). เล่มเดิม. หน้า 21-22.

² Herbert Feith. (1964, August). *President Soekarno, the Army and the Communists: The Triangle Changes Shape*. *Asian Survey*. 4(8): 975.

³ ชูการ์โนสั่งยุบพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามในเดือนสิงหาคม 1960 เช่น พรรคมัสญิม (Masjumi) ซึ่งเป็นพรรคมุสลิมสายปฏิรูป และพรรคสังคมนิยมอินโดนีเซีย (Partai Sosialis Indonesia, PSI) เนื่องจากผู้นำมีส่วนสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกบฏแบ่งแยกดินแดนในรอนบอชวา ดู Harold Crouch. (1988). *Guided Democracy: The Uneasy Balance of Power*. In *The Army and politics in Indonesia*. p. 48.

Daniel S. Lev. (1963-1964, Winter). op. cit. pp. 359-360.

Harold Crouch. (1988). op. cit. p. 48.

Ibid. p. 45.

Ibid. p. 47.

Agitprop Department of the Communist Party of Indonesia. (1953 March). *The Fifth National Congress of the Communist Party of Indonesia*. Marxists Internet Archive. (Online).

D.N. Aidit. (1962). *Anti-Imperialisme dan Front Nasional*. Marxists Internet Archive. (Online).

Harold Crouch. (1988). op. cit. p. 45.

กัน ได้แก่ สิงคโปร์ ซาราวัก (Sarawak) และซาบฮ์ (Sabah) หรือบอร์เนียวเหนือ (North Borneo) ทั้งซูการ์โนและเปกาอิมองว่าการกระทำดังกล่าวกระทบต่อความมั่นคงของอินโดนีเซีย และเชื่อว่าอังกฤษให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง โดยเฉพาะเปกาอิมันยังต่อต้านแนวคิดจักรวรรดินิยมใหม่ (neo-colonialism) และเห็นว่าอังกฤษมุ่งหวังจะรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของตนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ขณะเดียวกัน กองทัพก็กังวลอิทธิพลของเปกาอิมันที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในการเมืองระหว่างประเทศและภายใน ปัญหาดังกล่าวเร่งให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างเปกาอิมันและกองทัพเร็วขึ้น กองทัพเชื่อว่านโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซียได้รับการสนับสนุนจากเปกาอิมัน นำมาสู่ความเห็นที่ไม่ลงรอยกันในหมู่ผู้นำกองทัพ กล่าวคือส่วนหนึ่งไม่ต้องการเข้าร่วมสงครามและไม่เห็นด้วยกับนโยบายนี้ และเห็นว่ากองทัพควรมีบทบาทเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่บางส่วนกังวลอิทธิพลต่อคอมมิวนิสต์จีนที่สนับสนุนการเผชิญหน้ากับมาเลเซีย เพราะเชื่อว่ากองทัพจะมีบทบาทมากขึ้นในการเมืองภายในประเทศ เนื่องจากกฎอัยการศึกจะถูกประกาศใช้อีกครั้ง และกองทัพจะได้รับการสนับสนุนทางการเงินมากขึ้น¹ นโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซียของซูการ์โนดังกล่าวนี้มุ่งขจัดอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกและการเติบโตของเปกาอิมัน ซึ่งสัมพันธ์กับสถานการณ์สงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กำลังระอุ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นระหว่างซูการ์โนกับโลกคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีนก็เป็นที่ยังกังวลของกองทัพอยู่ด้วย²

เปกาอิมันสนับสนุนนโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซียรวมถึงการต่อต้านอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีการสนับสนุนมวลชนและสหภาพแรงงานให้เข้ายึดกิจการสวนยางพาราที่ลงทุนโดยชาวอังกฤษ นำมวลชนต่อต้านภาพยนตร์อเมริกัน และประกาศต่อต้านสหรัฐอเมริกาในเดือนกุมภาพันธ์ 1964 หลังจากที่เข้าไปตั้งระเบิดในเวียตนามเหนือ³ ในช่วงเดียวกัน เปกาอิมันระดมมวลชนเพื่อผลักดันนโยบายปฏิรูปที่ดิน และสนับสนุนชาวนาในชนบทเข้ายึดที่ดินจากเจ้าที่ดินผ่านนโยบายการกระทำฝ่ายเดียว (aksi sepihak)⁴ ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นในสังคมอินโดนีเซีย กล่าวคือกระทบต่ออำนาจของกลุ่มชนชั้นนำในชนบท และเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง เปกาอิมันว่าบรรดาเจ้าที่ดินคือซากเดนของศักดินาที่ขูดรีดชาวนา เจ้าที่ดินเหล่านี้คือชนชั้นนำและผู้นำศาสนาสายจารีตโดยเฉพาะในชวา ซึ่งส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนพรรคนาฮ์ดลาลตุล อุลามารวมถึงพรรคชาตินิยมอินโดนีเซียของซูการ์โนด้วย⁵ ขณะเดียวกัน กระแสการต่อต้านคอมมิวนิสต์จากกองทัพก็ทวีความรุนแรงขึ้น พลเอกอับดุล ฮาริส นาซุตียน (Abdul Haris Nasution) ผู้บัญชาการกองทัพคนสำคัญที่เคร่งครัดในศาสนาอิสลามและต่อต้านคอมมิวนิสต์มาตลอดพยายามปลุกฝังแนวคิดเรื่องศาสนาอิสลามและการเป็นมุสลิมที่ดีในกองทัพ เน้นย้ำถึงคุณค่าของมุสลิมดั้งเดิม ความยำเกรงในพระเจ้า เคารพต่อศาสนาและชาติให้เกิดขึ้นกับนายทหารทุกระดับชั้น ทหารกลุ่มนี้เชื่อว่าวิถีชีวิตของมุสลิมจะเสื่อมทรามลงจากการรับอิทธิพลของตะวันตกและคอมมิวนิสต์⁶

กระทั่งในเดือนกรกฎาคม 1965 การเมืองอินโดนีเซียเกิดความสั่นคลอนครั้งใหญ่ เนื่องจากเกิดข่าวลือแพร่สะพัดออกมาว่าซูการ์โนป่วยหนักอาจถึงขั้นเป็นอัมพาตหรือเสียชีวิตได้ สถานการณ์เช่นนี้สร้างแรงเขย่าให้กับขั้วอำนาจทางการเมืองอินโดนีเซียเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับเปกาอิมันและกองทัพ ซึ่งก่อนหน้านี้ต่างพยายามสร้างอิทธิพลและช่วงชิงอำนาจกัน ท้ายที่สุดแล้ว ความขัดแย้งทั้งหมดนี้นำไปสู่กรณีเกสตาบูในเดือนกันยายน 1965

¹ Harold Crouch. (1988). op. cit. pp. 59-60.

² John O Sutter. (1966, October). Two Faces of Konfrontasi: Crush Malaysia and the Gestapu. Asian Survey. 6(10): 528-529.

³ Harold Crouch. (1988). op. cit. pp. 62-63.

⁴ ดูเกี่ยวกับการรณรงค์ในนโยบายปฏิรูปที่ดินเพิ่มเติมได้ที่ ดวงทิพย์ พรหมเขต. (2563). เล่มเดิม. หน้า 193-213.

⁵ Harold Crouch. (1988). op. cit. p. 64.

⁶ ดูเพิ่มเติมที่ Howard M. Federspiel. (1973, Autumn). The Military and Islam in Sukarno's Indonesia. Pacific Affairs. 46(3): 413-419.

เกสตاپูและการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์

ในคืนวันที่ 30 กันยายน 1965 พันโทอุตุง ซัมซูรี (Untung Syamsuri) ผู้บัญชาการกองทหารอารักขาประธานาธิบดี (Tjakrabirawa Regiment) ได้ก่อการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล โดยการจับตัวกลุ่มนายพลระดับสูงที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจำนวน 6 คน รวมทั้งผู้ติดตามไปสังหาร เหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อเกสตاپู (Gestapu) ซึ่งย่อมาจากขบวนการวันที่ 30 กันยายน (Gerakan September Tiga Puluh) อุตุงได้ประกาศผ่านวิทยุกระจายเสียงในเช้าวันที่ 1 ตุลาคมว่าจะตั้งสภาปฏิวัติ และระบุถึงเหตุผลในการปฏิวัติว่าเพื่อต่อต้านนายพลระดับสูงในกองทัพเป็นพันธมิตรกับตะวันตกและได้รับการสนับสนุนจากสำนักข่าวกรองกลางของสหรัฐฯ หรือซีไอเอ (Central Intelligence Agency-CIA) ให้เตรียมการก่อรัฐประหารต่อต้านประธานาธิบดีซูการ์โน¹

กองทัพอินโดนีเซียพยายามให้คำอธิบายว่าเปกาอียู่เบื้องหลังเหตุการณ์เกสตاپู หลังจากที่พลตรีซูฮาร์โต ผู้บัญชาการกองกำลังพิเศษทางยุทธศาสตร์ (Komando Cadangan Strategis Angkatan Darat, Kostrad) ทำรัฐประหารซ้อนและเข้าควบคุมสถานการณ์ได้สำเร็จในเช้าวันที่ 1 ตุลาคม โดยได้รับการช่วยเหลือจากกองกำลังในจาการ์ตาที่ภักดีต่อตน เขากล่าวว่าอุตุงและพวกได้สังหารนายพลระดับสูงของกองทัพอย่างโหดเหี้ยม ศพถูกนำไปทิ้งไว้ที่บ่อน้ำร้างในลูบังบัวยา (Lubang Buaya) ในเขตฐานทัพอากาศอินโดนีเซีย² จากนั้นซูฮาร์โตได้รับมอบหมายจากประธานาธิบดีให้ดำเนินการปราบปรามขบวนการต่อต้านการปฏิวัติ นำไปสู่การกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ในทันที โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา และกลุ่มองค์กรศาสนาที่ออกมาเรียกร้องให้มีการกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์

คำอธิบายของกองทัพที่ชี้ว่าเปกาอียู่เบื้องหลังเหตุการณ์เกสตاپูถูกตั้งคำถามใหม่จากนักวิชาการตะวันตกที่ศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองอินโดนีเซียอย่างเบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) และรูธ แมคเวย์ (Ruth McVey) ในหนังสือเรื่อง *A Preliminary Analysis of the October 1 1965, Coup in Indonesia (1971)*⁴ แอนเดอร์สันและแมคเวย์เสนอให้เห็นว่ามีเงื่อนไขซับซ้อนที่นำไปสู่เหตุการณ์เกสตاپู ประการแรกคือความขัดแย้งและแตกต่างเรื่องโลกทัศน์และวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างนายทหารระดับกลางที่ให้ความสำคัญกับความเป็นชาว (Javanese) กับนายพลระดับสูงของกองทัพที่มีความเป็นตะวันตก (Westernize) ประการต่อมาคือความขัดแย้งภายในกองทัพอินโดนีเซียที่เกิดจากความต่างระหว่างทหารที่ประจำในจาการ์ตากับนายทหารระดับภูมิภาค ประการที่สามคือความผันผวนทางการเมืองอินโดนีเซีย และความไม่ลงรอยระหว่างซูการ์โน กองทัพ-กองบัญชาการทหารสูงสุด และเปกาอี ประการสุดท้ายคือความแตกต่างเรื่องวัฒนธรรมการเมืองของกลุ่มมุสลิมในชวาระหว่างกลุ่มที่เคร่งครัดในศาสนา (Santri) กับกลุ่มที่เคร่งศาสนาน้อยกว่าเนื่องจากนำเอาหลักการทางศาสนาเข้ามาผนวกกับความเชื่อของตน (Abangan) เป็นต้น⁵

ขณะที่จอห์น รูซา (John Roosa) เสนอในหนังสือเรื่อง *Pretext for Mass Murder: the September 30th Movement and Suharto's Coup D'état in Indonesia (2006)* ว่าเปกาอีไม่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์เกสตاپูโดยตรง แต่มีบางคนในพรรครู้เห็นและให้การสนับสนุน คนสำคัญคือซิม การ์มารูซามัน (Sjam Karmarusaman) หัวหน้าหน่วยงานพิเศษของเปกาอีด้วย (Biro Khusus PKI) ซึ่งมีความสนิทสนมกับไอดีดี⁶ และล่าสุดบทความของไค เอ็ม. ทาร์เลอร์ (Kai M. Thaler) เรื่อง “U.S. Action and Inaction

¹ Douglas Kammen. (2017, October). *World Turned Upside Down: Benedict Anderson, Ruth McVey, and the “Cornell Paper.”* Indonesia. 104: 2.

² Arif Zulkifli; & Wahyu Dhyatmika. (2012). *Sarwo Edhie dan Misteri 1965*. p. 11.

³ Presiden Sukarno mengangkat: Major Djendral Suharto sebagai Menteri/Panglima Ang. Darat Menggantikan Pahlawan Revolusi alm. Djenderal Anumerta A. Yani. (1965, 15 Oktober). *Berita Yudha*. (Microfilm). p. 1.

⁴ Benedict R. O'G. Anderson; & Ruth T. McVey. (1971). *A Preliminary Analysis of the October 1 1965, Coup in Indonesia*.

⁵ ดูเพิ่มเติมที่ Douglas Kammen. (2017, October). op. cit. p. 2. และ Benedict R. O'G. Anderson; & Ruth T. McVey (1971). op. cit. pp. V-VIII.

⁶ John Roosa. (2006). *Pretext for mass Murder: the September 30th Movement and Suharto's Coup d'Etat in Indonesia*. p. 130.

in the Massacre of Communists and Alleged Communists in Indonesia” (2018) พิจารณาความกังวลของสหรัฐฯ ต่อปัญหาคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซียในช่วงทศวรรษ 1960 จากเอกสารลับสหรัฐฯ รวมถึงบทบาทของซีไอเอที่พยายามแทรกแซงการเมืองอินโดนีเซียด้วยการสนับสนุนกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ในต้นปี 1965 แม้งานชิ้นนี้ไม่ได้ระบุชัดว่าซีไอเออยู่เบื้องหลังเหตุการณ์เกสตาปอ แต่กล่าวได้ว่าสหรัฐฯ ได้ประโยชน์จากเหตุการณ์นี้ ทั้งยังให้การสนับสนุนกองทัพอินโดนีเซียและกลุ่มฝ่ายขวาปราบปรามกวาดล้างคอมมิวนิสต์หลังเหตุการณ์เกสตาปอด้วย¹

การสังหารหมู่สมาชิกเปกาอี แนวนร่วม รวมถึงผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์เริ่มต้นขึ้นในต้นเดือนตุลาคม 1965 จากพื้นที่เครื่องศาสนาอย่างอาจะห์ (Aceh) ไปสู่ชวากลาง (Central Java) และชวาตะวันออก (East Java) ในปลายเดือนเดียวกัน และในตอนเหนือของเกาะสุมาตรา (North Sumatra) และบาหลิ (Bali) ในต้นเดือนพฤศจิกายน ทั้งนี้โดยมีกลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา กลุ่มองค์กรศาสนาต่อต้านคอมมิวนิสต์ ตลอดจนกลุ่มสหภาพนักศึกษาที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและคริสเตียนให้การสนับสนุนกองทัพในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ โทฟฟรีย์ บี. โรบินสัน (Geoffrey B. Robinson) นักประวัติศาสตร์อินโดนีเซียคนสำคัญประเมินว่าตั้งแต่ปลายปี 1965 ถึงกลางปี 1966 มีการสังหารหมู่สมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่รวมกันมากกว่า 500,000 คน²

ปี 1965 ที่ซูฮาร์โตเริ่มมีบทบาททางการเมืองจากการสนับสนุนจากกลุ่มต่างๆ ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์นี้จึงถือเป็นระยะเปลี่ยนผ่านสำคัญทางการเมืองในอินโดนีเซีย มีการกำจัดฝ่ายซ้ายและชาตินิยมโดยกองทัพและฝ่ายขวา ซูการ์โนซึ่งถูกมองว่าเห็นอกเห็นใจเปกาอีถูกลดอำนาจ³ และถูกบีบให้ลงนามโอนอำนาจให้แก่ซูฮาร์โตในวันที่ 11 มีนาคม 1966 เพื่อทำหน้าที่รักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ⁴ จากนั้นซูฮาร์โตประกาศว่าจะยุบเปกาอี รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรรคทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคทั้งหมด เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดการกับเปกาอีอย่างเร่งด่วน⁵

การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซียถูกขับเคลื่อนจากหลายส่วน กองทัพได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพลเรือนและองค์กรการเมืองและศาสนาที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญในการออกใบอนุญาตสังหารคอมมิวนิสต์ ขณะที่สภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราว⁶ ได้ตรากฎหมายที่ 25 ปี 1966 (Ketetapan MPRS Nomor 25 Tahun 1966) ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 1966 ห้ามทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ ประกาศให้เปกาอีเป็นองค์กรผิดกฎหมายในอินโดนีเซีย ยุบเลิกเปกาอี และห้ามมีกิจกรรมทุกอย่างที่เผยแพร่หรือบ่มเพาะแนวคิดหรือคำสอนแบบคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนิน ซึ่งยังมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

¹ Thaler K. M. (2018). *U.S. Action and Inaction in the Massacre of Communists and Alleged Communists in Indonesia*. In *Dirty Hands and Vicious Deeds: The US Government's Complicity in Crimes Against Humanity and Genocide*. pp. 36-37.

² อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อยุติในหมู่นักประวัติศาสตร์เกี่ยวกับตัวเลขที่แน่นอนของผู้เสียชีวิต เป็นไปได้ว่าอาจจะมากถึง 1,200,000 คน ดูข้อถกเถียงเพิ่มเติมที่ Geoffrey B. Robinson. (2018). op. cit. pp. 120-121.

³ ซูการ์โนถูกลดถอนจากตำแหน่งโดยสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวในเดือนมีนาคม 1967 และมีการแต่งตั้งให้ซูฮาร์โตขึ้นเป็นรักษาการประธานาธิบดี Ibid. p. 65.

⁴ ทวีศักดิ์ เมือกสม. (2555). *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย: รัฐจารีตชนบทใหม่แบบอาณานิคมและสาธารณรัฐแห่งความหลากหลาย*. หน้า 224.

⁵ Perintah Presiden/Pangti ABRI/PBB/Mandataris MPRS kepada Men/Pangad Letdjen Soeharto). (1966, 12 Maret). *Berita Yudha*. (Microfilm). p. 1.

⁶ สภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) ถือเป็นสถาบันสูงสุดของรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 (UUD 45) มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีในทุก 5 ปี แต่ในวันที่ 5 กรกฎาคม 1959 ซูการ์โนประกาศยกเลิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญฉบับปี 1950 และนำรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 กลับมาใช้อีกครั้ง พร้อมกับตั้งสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราว ซึ่งประกอบด้วย (1) สมาชิกจากสภาผู้แทนราษฎรแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล (Dewan Perwakilan Rakyat Gotong Royong, DPR-GR) (2) ตัวแทนระดับภูมิภาค และ (3) ตัวแทนจากองค์กรทุกภาคส่วนของอินโดนีเซีย หลังกรณีเกสตาปอ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลจำนวน 62 คน จาก 304 คน ที่สังกัดเปกาอีและเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจคอมมิวนิสต์ถูกขับให้พ้นออกจากตำแหน่งในปลายปี 1965 ต่อมาในปี 1966 พลเอกนาซูดีนซึ่งมีแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานสภา ดูเพิ่มเติมที่ Herbert Feith. (1968, October). *Suharto's Search for a Political Format*. Indonesia. (6): 89-90. และ Eddy Damian; & Robert N. Hornick. (1972, Summer). *Indonesia's Formal Legal System: An Introduction*. The American Journal of Comparative. 20(3): 494-503.

หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา การกวาดล้างคอมมิวนิสต์ และกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์

หลังกรณีเกสตาปูเกิดปฏิบัติการจับกุมกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ กองทัพเข้าควบคุมสื่อหนังสือพิมพ์ทั้งหมดในทันที ทำให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต่างๆ ต้องหยุดการพิมพ์ระหว่างวันที่ 1-2 ตุลาคม 1965 กองทัพหวังใช้สื่อเป็นกระบอกเสียงโฆษณาชวนเชื่อ และใช้วิทยุกับสื่อหนังสือพิมพ์ในการกำหนดทัศนคติของสาธารณชน โดยเฉพาะในแง่การรณรงค์ปราบปรามกวาดล้างคอมมิวนิสต์ พร้อมกับโฆษณาชวนเชื่อให้ผู้ที่ไม่รู้หนังสือและไม่สามารถเข้าถึงสื่อได้โดยตรงร่วมมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ กองทัพยังส่งกองทหารส่วนภูมิภาคเข้าไปปลุกระดมชาวบ้าน เผยแพร่ข่าวหรือเหตุการณ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ที่สร้างภาพความชั่วร้ายให้กับเปกาอี และกระพือข่าวว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยอันตราย ทั้งหมดนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกองทัพในการบดขยี้กวาดล้างสมาชิกและแนวร่วมเปกาอี ซึ่งปฏิบัติการนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน¹

กองทัพเข้าควบคุมสื่อหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดระหว่างวันที่ 2-5 ตุลาคม มีการกำหนดเงื่อนไขอนุญาตให้หนังสือพิมพ์กลับมาดำเนินการได้ โดยต้องเสนอข่าวสนับสนุนการทำงานของกองทัพในการต่อต้านคอมมิวนิสต์และการโฆษณาชวนเชื่ออื่นๆ สำนักงานของหนังสือพิมพ์ *Harian Rakjat* (ฮาริยัน รักยัต หรือประชาชนรายวัน) ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของเปกาอีถูกทหารเข้าไปควบคุมและสั่งห้ามการพิมพ์ *Harian Rakjat* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 3 ตุลาคม 1965 จึงเป็นฉบับสุดท้ายที่ได้ตีพิมพ์²

กองทัพเห็นความจำเป็นในการใช้สื่อหนังสือพิมพ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ต้นปี 1965 กล่าวคือเมื่อซูการ์โนสั่งยุบหนังสือพิมพ์ต่อต้านเปกาอี กองทัพจึงตอบโต้ด้วยการจัดตั้งหนังสือพิมพ์ออกมา 2 ฉบับ คือ *Berita Yudha* ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1965 และ *Angkatan Bersenjata* (อังกาตัน เบอรเซ็นจาตา หรือทหาร) ในวันที่ 15 มีนาคม 1965³ เมื่อกองทัพเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์เข้มงวดมากขึ้นหลังกรณีเกสตาปูจึงมีการแต่งตั้งนายทหารเข้ามาควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์โดยตรง คือให้พลจัตวา อีฟอ ซูโบโรโต (*Ibu Subroto*) หัวหน้าศูนย์ข้อมูลข่าวสารทหารบกเป็นบรรณาธิการของ *Berita Yudha* และให้พลจัตวาซูกันดี การ์โตซูโบโรโต (*Sugandhi Kartosubroto*) หัวหน้าแผนกข่าวสารประจำกระทรวงกลาโหมเป็นบรรณาธิการของ *Angkatan Bersenjata*⁴

Berita Yudha ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ไม่กี่ฉบับที่กองทัพอนุญาตให้พิมพ์หลังกรณีเกสตาปูจึงมีส่วนสำคัญในการรายงานข่าวเกี่ยวกับปัญหาคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังเป็นกระบอกเสียงรณรงค์ให้นำไปสู่การปราบปรามกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ คอมมิวนิสต์บนหน้าหนังสือพิมพ์ถูกวาดภาพให้เป็นผู้การกระทำอันชั่วร้าย ป่าเถื่อน ทำลายชาติ และทรยศต่อหลักปรัชญาศีล⁵ การสร้างภาพเช่นนี้เป็นการโหมกระแสความเกลียดชัง และกระตุ้นให้กลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา และองค์กรศาสนาอิสลามสายจารีตร่วมมือสนับสนุนกับกองทัพในการให้เบาะแส ชี้เป้า จับกุม ปราบปราม และร่วมกันกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ ทำให้สังคมเห็นว่าการกวาดล้างคอมมิวนิสต์เป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม

การกวาดล้างคอมมิวนิสต์ดังที่เห็นในสื่อสิ่งพิมพ์จึงไม่ใช่เพียงการปราบปราม แต่เป็นการกวาดล้างให้สิ้นซากอย่างถอนรากถอนโคน ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาอยู่เสมอ และเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงและเป็นวงกว้างทั่วประเทศระหว่างปี 1965-1966 อีกทั้งยังเปิดทางไปสู่การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปราบปรามและควบคุมคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ปี 1966 เป็นต้นมา *Berita Yudha* ยังเป็นกระบอกเสียงของรัฐในการรณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุนและ

¹ John Roosa. (2020). op. cit. pp. 61-62.

² Ibid. pp. 50-51.

³ Ibid. p. 47.

⁴ Ibid. p. 51.

⁵ Hukuman Mati utk. Gembong G-30-S/PKI. (1966, 2 Maret). loc. cit.

ยอมรับการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากซูการ์โนผู้เห็นอกเห็นใจคอมมิวนิสต์มาสู่ซูฮาร์โตผู้ขึ้นสู่อำนาจหลังจากการกวาดล้างคอมมิวนิสต์¹

ทันทีหลังเกิดศตายุ หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาได้เริ่มต้นโจมตีความโกรธให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจคอมมิวนิสต์ที่ถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ ข่าวหน้าหนึ่งจาก Berita Yudha ฉบับวันที่ 4 ตุลาคม 1965 (ดูภาพประกอบ 1) ลงภาพนายพลระดับสูงของกองทัพบกจำนวน 6 คน ที่ถูกจับกุมตัวและสังหารในคืนวันที่ 30 กันยายน² ข่าวด้านในของฉบับเดียวกันยังนำเสนอสุนทรพจน์ของซูการ์โนหลังกรณีเกิดศตายุที่ออกอากาศผ่านเครือข่ายวิทยุจากการ์ตา (RRI Djakarta) ด้วย พร้อมระบุว่าสุนทรพจน์นี้เป็นที่รอคอยรับฟังของชาวอินโดนีเซียทุกคนตั้งแต่ซาบัง (Sabang) ไปจนถึงเมอแรก (Merauke) เนื้อหาของสุนทรพจน์ระบุถึงการเผชิญหน้ากับฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติว่าเปรียบเสมือนการถูกแทงจากข้างหลังโดยคนใกล้ชิด และระบุว่ากองทัพได้เรียกประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งขอให้ประชาชนเตรียมพร้อมเผื่อระมัดระวังตัวจากฝ่ายต่อต้านด้วย เนื้อหาของข่าวยังระบุว่าซูการ์โนยังมอบหมายให้ซูฮาร์โตรับหน้าที่ควบคุมสถานการณ์เพื่อสร้างบรรยากาศที่สงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบ³

ใน Berita Yudha ฉบับเดียวกันยังลงแถลงการณ์ของกองทัพเรือที่กล่าวหาว่าอุนตุง ผู้บัญชาการกองทหารอารักขาประธานาธิบดีเป็นผู้ก่อการในกรณีเกิดศตายุ โดยใช้ข้ออ้างเรื่องการรักษาความมั่นคงของการปฏิวัติอินโดนีเซียร่วมกับซูการ์โน ในแถลงการณ์กล่าวว่าซูการ์โนไม่ได้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ กองทัพเรือปฏิเสธว่าไม่มีส่วนร่วมกับกรณีเกิดศตายุ และพร้อมจะให้ความร่วมมือกับกองทัพกำลังผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีเกิดศตายุ เพราะเป็นการทรยศต่อชาติและรัฐบาล⁴ ข่าวอีกฉบับระบุว่ากลุ่มผู้ก่อการทำการฆาตกรรมสังหารกลุ่มนายพลอย่างโหดเหี้ยม ศพถูกนำไปทิ้งไว้ที่บ่อน้ำร้างที่ลูบังบ้ายาในเขตฐานทัพอากาศอินโดนีเซีย⁵ และอีกฉบับก็รายงานข่าวซูการ์โนประณามการก่อการครั้งนี้ว่าโหดร้ายป่าเถื่อน ประกาศจะดำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด และยังคงกล่าวถึงกลุ่มนายพลผู้เสียชีวิตว่าเป็นวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติ⁶

ภาพประกอบ 1 Berita Yudha ฉบับวันที่ 4 ตุลาคม 1965

ที่มา: หอสมุดแห่งชาติสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (ไมโครฟิล์ม)

¹ ตัวอย่างเช่น Perintah Pres/Pangti ABRI/PBR BungKarno: Tjiptakan satu suasana jg tenang dan tertib (1965, 4 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 1. และ Presiden Sukarno mengangkat: Major Djendral Suharto sebagai Menteri/Panglima Ang. Darat Menggantikan Pahlawan Revolusi alm. Djenderal Anumerta A. Yani. (1965, 15 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 1.

² Berita Yudha. (1965, 4 Oktober). (Microfilm). p. 1.

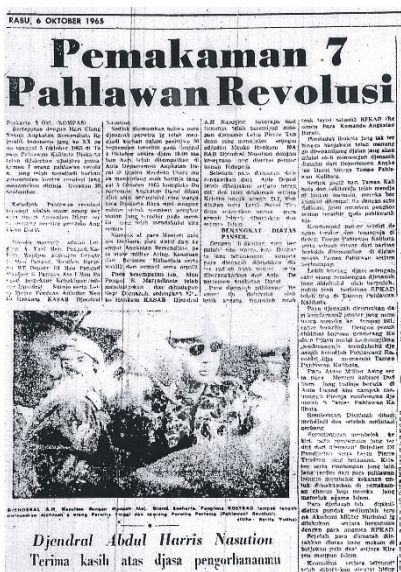
³ Perintah Pres/Pangti ABRI/PBR BungKarno: Tjiptakan satu suasana jg tenang dan tertib (1965, 4 Oktober). loc. cit.

⁴ Gerakan 30 September dibentuk oleh Gerakan Kontra Revolusi. (1965, 4 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 2.

⁵ Hukuman Mati utk. Gembong G-30-S/PKI. (1966, 2 Maret). loc. cit.

⁶ Dalam siding cabinet paripurna: Presiden kutuk pembunuhan biadab thd. Perwira2 TNI/Angkatan Darat. (1965, 7 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 1.

อีกด้านหนึ่ง Kompas ได้นำเสนอข่าวภัยอองวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติ หนังสือพิมพ์ฉบับนี้พิมพ์ครั้งแรกในวันที่ 28 มิถุนายน 1965 เป็นหนังสือพิมพ์ของนายทุนชนชั้นนำคาทอลิกที่มีแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ และได้รับการสนับสนุนจากฟราน เซดา (Frans Seda) รัฐมนตรีกระทรวงการเพาะปลูก รวมถึงจากพลโทอะห์มัด ยานี (Ahmad Yani)¹ Kompas ฉบับวันที่ 6 ตุลาคม 1965 (ภาพประกอบ 2) พาดหัวข่าว “การจัดพิธีฝังศพวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติทั้ง 7 คน (Pemakaman 7 Pahlawan Revolusi)” พร้อมทั้งลงภาพซูฮาร์โตที่เข้าร่วมพิธีฝังศพ พร้อมด้วยพลเอกนาซูดีน ผู้บัญชาการกองทัพที่ถูกจับกุมในกรณีเกสตาปูและหนีรอดมาได้ เนื้อหาของข่าวยังตีพิมพ์คำพูดของนาซูดีนที่ขอขอบคุณความเสียสละของวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติ² ขณะที่ Kompas อีกฉบับลงข่าวว่าอิการบตีมหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซียได้ออกแถลงการณ์แสดงความเสียใจต่อการเสียชีวิตของวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติ พร้อมทั้งประกาศว่ามหาวิทยาลัยต่อต้านผู้ก่อการเกสตาปู³

ภาพประกอบ 2 Kompas ฉบับวันที่ 6 ตุลาคม 1965

ที่มา: หอสมุดแห่งชาติสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (ไมโครฟิล์ม)

หนังสือพิมพ์กองทัพพร้อมกับเครือข่ายหนังสือพิมพ์หัวต่อต้านคอมมิวนิสต์อื่นๆ ได้ลงภาพความโหดร้ายป่าเถื่อนของผู้ก่อการเกสตาปู และเริ่มกระพือข่าวสร้างบรรยากาศความเกลียดชังและหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ทันที ชาวอินโดนีเซียยุคแรกเรียกเรื่องให้ปราบปรามกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ในจาการ์ตา ระยะต่อมาจึงขยายไปยังพื้นที่สำคัญอื่นๆ นอกเหนือเกาะชวา ทั้งนี้กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวตามที่ข่าวระบุนั้น ประกอบด้วยพลเรือนต่อต้านคอมมิวนิสต์ นักศึกษา และผู้นำองค์กรศาสนา ดังเห็นตัวอย่างได้จาก Kompas ฉบับวันที่ 9 ตุลาคม 1965 ที่ระบุว่ามีมวลชนฝ่ายขวาที่กำลังโกรธแค้นรวมตัวกันเผาสำนักงานใหญ่ของ เปกาอีในจาการ์ตา และบุกไปเผาบ้านของไออดีต ผู้นำเปกาอีในเขตจาการ์ตาดอนกลาง⁴ และจากอีกข่าวหนึ่งใน Kompas เช่นกันที่

¹ John Roosa. (2020). op. cit. pp. 47-48.

² Pemakaman 7 Pahlawan Revolusi (1965, 6 Oktober). Kompas. (Microfilm). p. 1.

³ U.I. Kutuk Gestapu (1965, 16 Oktober). Kompas. (Microfilm). p.1

⁴ Gedung CC PKI dibakar (1965, 9 Oktober). Kompas. (Microfilm). p.1

รายงานว่ามหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซียประกาศต่อต้านผู้ก่อการกบฏ และอธิการบดีกล่าวว่ามหาวิทยาลัยตัดสินใจประกาศยกเลิกกิจกรรมของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวนักศึกษาอินโดนีเซีย (CGMI) หัวเอียงซ้าย¹

สำหรับ Berita Yudha ได้ลงข่าวนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซียในนามสภาที่ปรึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซีย (MPM-UI) ที่ออกแถลงการณ์สนับสนุนกองทัพ และเรียกร้องให้มีการกวาดล้างผู้ก่อการกบฏ² อีกข่าวหนึ่งระบุว่าสภานักศึกษาคณะแพทยศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติอินโดนีเซียเรียกร้องให้รัฐสั่งห้ามและกวาดล้างกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวนักศึกษาอินโดนีเซียหัวเอียงซ้ายและให้ขับออกจากสภานักศึกษา อีกทั้งยังเรียกร้องให้กองทัพใช้ปฏิบัติการขั้นรุนแรงต่อผู้ก่อการกบฏในทันที³ ขณะที่กลุ่มนาร์ดาตุล อุลามาในจาการ์ตาก้อออกมาให้ข่าวแสดงทัศนคติว่าการกวาดล้างเปกาอีถือเป็นความต้องการสูงสุดขององค์กรมุสลิมสายจารีต ชาวมุสลิมจะไม่ให้โอกาสเปกาอีทำการทรยศต่อชาติอีกต่อไป⁴

Berita Yudha ยังลงข่าวการรวมตัวของเยาวชนผู้เรียกตนเองว่ามวลชนก้าวหน้าที่ประกาศก่อตั้งกลุ่มเยาวชนปฏิวัติประจำเมืองยอกยาคารตา (Yogyakarta) เพื่อให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกองทัพต่อต้านผู้ก่อการกบฏและเรียกร้องให้กวาดล้างสมาชิกเปกาอีและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รายงานข่าวยังระบุว่าการรวมตัวของกลุ่มเยาวชนเกิดขึ้นหลังจากที่มีข่าวลือว่าไอดีดี ผู้นำเปกาอี หลบหนีออกจากจาการ์ตาและพยายามตั้งฐานปฏิบัติการในเมืองยอกยาคารตา โดยมีกองกำลังเยาวชนติดอาวุธประมาณ 2,000 คนคอยให้การสนับสนุน⁵

กระแสการปลุกปั่นให้เกิดการกวาดล้างคอมมิวนิสต์ดังกล่าวไม่ได้ปรากฏเฉพาะในหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาในจาการ์ตาและชวาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ ด้วย เช่น นูซา ปูเตอรารายวัน (Harian Nusa Putera) ของกลุ่มมุสลิมในสุมาตราใต้ (South Sumatra) ซึ่งถูกอ้างอิงถึงใน Berita Yudha ฉบับวันที่ 14 ตุลาคม 1965 รายงานถึงอารมณ์โกรธและความไม่พอใจของชาวอาแจห์หลังรับรู้เรื่องราวความป่าเถื่อนโหดร้ายของผู้ก่อการกบฏ มวลชนจึงรวมตัวกันเรียกร้องให้กวาดล้างเปกาอี และผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ ขอให้นำตัวไอดีดีมาแขวนคอในที่สาธารณะ และขอให้รัฐปิดหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนเปกาอี พร้อมกับรายงานว่าองค์กรการเมืองและองค์กรมวลชนจำนวน 105 องค์กรในกาลิมันตันได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ขอให้ซูการ์โนเร่งกวาดล้างเปกาอี และองค์กรแนวร่วมฝ่ายซ้ายทั้งหมด⁶

ควบคู่ไปกับการเรียกร้องให้กวาดล้างคอมมิวนิสต์ในหน้าหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาอย่างต่อเนื่องนั้น หน่วยรบพิเศษกองทัพบก (Resimen Para Komando Angkatan Darat, RPKAD) ก็ได้เข้าไปปลุกกระดมผู้นำศาสนา และกลุ่มพลเรือนต่อต้านคอมมิวนิสต์ในชนบท ฝึกฝนให้กลุ่มพลเรือนต่างๆ กวาดล้างคอมมิวนิสต์ และยังอำนวยความสะดวกเรื่องการขนส่งและจัดหาอาวุธให้แก่พลเรือนด้วย⁷ กลุ่มพลเรือนที่ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กวาดล้างเปกาอีจึงเป็นหนึ่งในตัวแสดงสำคัญที่มีส่วนร่วม สนับสนุน และขับเคลื่อนการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ตั้งแต่ต้นเดือนตุลาคม 1965 เป็นต้นมา

¹ U.I. Kutuk Gestapu (1965, 16 Oktober). loc. cit.

² Seruan MAhasiswa UI, Bubarkan DMUI Rapatkan barisan dan tingkatan kewaspadaan. (1965, 12 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 2.

³ Bubarkan CGMI. (1965, 12 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 2.

⁴ Bagi NU, Pembubaran PKI Tuntutan jg. Mutak. (1965, 14 Oktober). loc. cit.

⁵ Itu gembong PKI Aidit di Jogjakarta? (1965, 14 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p.3

⁶ Rakjat Atjejh & Kalimantan Tuntut: Bubarkan PKI. (1965, 14 Oktober). Berita Yudha. (Microfilm). p. 2.

⁷ Greg Fealy; & Katharine McGregor. (2010, April). op. cit. p. 49.

ทหารคนสำคัญที่มีบทบาทในการกวาดล้างเปกาอีในชวากลางและบาหลือคือซาร์วู เอ็ดดี (Sarwo Edhie) หัวหน้าหน่วยรบพิเศษกองทัพบก ซึ่งได้รับมอบหมายจากซูฮาร์โตให้ทำภารกิจดังกล่าว เอ็ดดีต้องการปลุกระดมมวลชนให้ถอนรากถอนโคนเปกาอีที่อยู่เบื้องหลังกรณีเกสตาปู¹ หน่วยรบพิเศษนี้ยังเข้าไปฝึกฝนกองกำลังพลเรือนให้รู้สึกเกลียดชังและหวาดกลัวเปกาอี เล็งเห็นความจำเป็นในการกวาดล้างเปกาอีที่ต่อต้านศาสนา ไม่เอาพระเจ้า และวางแผนจะสังหารผู้นำศาสนาและผู้นำนาศัลดาตุล อุลามาทั้งนี้ สมาชิกของกองกำลังพลเรือนดังกล่าวนี้มาจากกลุ่มนาศัลดาตุล อุลามาและองค์กรเยาวชนอิสลามอันซอร์ (Gerakan Pemuda Ansor) ซึ่งเป็นเครือข่ายของกลุ่มนาศัลดาตุล อุลามาต่อต้านคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ หน่วยรบพิเศษกองทัพบกยังสร้างแรงจูงใจให้กับองค์กรเยาวชนอันซอร์และจะรับเข้าเป็นทหารหลังการฝึกแล้วเสร็จ² ขณะที่กองกำลังพลเรือนได้รับมอบหมายให้จับกุมสมาชิกเปกาอีในชนบทตามรายชื่อที่กองทัพพระบุม่า สมาชิกเปกาอีจำนวนไม่น้อยจึงถูกกองกำลังนี้เผาบ้าน จับยิงเป้า และถูกจับกุมตัวมอบให้กับกองทัพ³

หน่วยรบพิเศษของเอ็ดดียังเข้าไปข่มขู่พลเรือนที่สนับสนุนเปกาอีด้วย ที่เมืองโบโยลาลิ (Boyolali) ในเขตชวากลาง เขาได้ปราศรัยต่อหน้ามวลชนพร้อมกับข่มขู่ที่จะตัดหัวมวลชนที่สนับสนุนเปกาอี “ถ้าไม่อยากถูกตัดหัวฟรี ... จงต่อสู้กับพวกมันสู้กับ เปกาอี!”⁴ ปฏิบัติการดังกล่าวจึงมุ่งหมายที่จะกวาดล้างคอมมิวนิสต์ให้สิ้นซาก กองทัพปลุกระดมมวลชนฝ่ายขวาอย่างหนักโดยอาศัยหนังสือพิมพ์และเครือข่ายกองทัพทั้งหมดเพื่อผลักดันให้ภารกิจบรรลุผล ที่สำคัญคือการจับกุม กุมขัง และสังหารสมาชิกเปกาอีที่ดำเนินมาตั้งแต่ต้นเดือนตุลาคม 1965 แทบไม่ผ่านกระบวนการทางกฎหมายใดๆ ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี เนื่องจากกองทัพเริ่มกังวลว่าจะไม่สามารถควบคุมการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ให้อยู่ในวงจำกัดได้ ดังนั้นตั้งแต่ก่อนเดือนธันวาคม 1965 นายทหารระดับภูมิภาคที่ประจำในชวากลางและชวาตะวันออกเริ่มเตือนผู้นำมุสลิมไม่ให้ก่อการนองเลือดเนื่องจากอาจจะทำให้ถูกกล่าวหาและจับกุมในข้อหามีส่วนร่วมกับการสังหารหมู่ ส่งผลให้การใช้ความรุนแรงต่อต้านคอมมิวนิสต์ส่วนใหญ่หยุดลงในเดือนกุมภาพันธ์ 1966 ทว่าในบางพื้นที่อย่างเมืองบลิตาร์ตอนใต้ (South Blitar) ในเขตชวาตะวันออกยังคงมีการกวาดล้างสมาชิกเปกาอีที่หลงเหลืออยู่จากการถูกปราบปรามไปจนถึงปี 1968⁵

จากนั้นซูฮาร์โตและกองทัพเลือกใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อกวาดล้างและควบคุมเปกาอี และเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการปราบปรามคอมมิวนิสต์ หลังจากทีซูฮาร์โตได้รับโอนอำนาจรัฐในวันที่ 11 มีนาคม 1966 เขาจึงลงนามในคำสั่งหมายเลข 1/3/1966 (Keputusan Presiden No.1/3/1966) แทนซูการ์โน ประกาศให้ยุบเปกาอี รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทันที⁶ ข้าราชการยุบเปกาอีถูกนำเสนอใน Berita Yudha ทันที เนื้อหาของข่าวระบุว่าคำสั่งของซูฮาร์โตจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม 1966 เป็นต้นไป และเน้นย้ำถึงความผิดของเปกาอี ซึ่งจำเป็นจะต้องปราบปรามอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้หนังสือคำสั่งของซูฮาร์โตที่ลงใน Berita Yudha เรียกเหตุการณ์ในวันที่ 30 กันยายนว่า “เก30เอ็ช/เปกาอี(G30S/PKI)” ซึ่งมีนัยว่าเปกาอีอยู่เบื้องหลังกรณีเกสตาปู⁷

¹ Arif Zulkifli; & Wahyu Dhyatmika. (2012). op. cit. p. 14.

² Ibid. p. 20.

³ Ibid. p. 21.

⁴ Ibid. p. 15.

⁵ Greg Fealy; & Katharine McGregor. (2010, April). op. cit. pp. 49-50.

⁶ Perintah Presiden/Pangti ABRI/PBB/Mandataris MPRS kepada Men/Pangad Letdjen Soeharto). (1966, 12 Maret). loc. cit.

⁷ Ibid.

คำสั่งยุบเลิกเปกาอีของซูฮาร์โตได้รับความเห็นชอบจากสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวผ่านการตรากฎหมายเลขที่ 25 ปี 1966 (Ketetapan MPRS Nomor 25 Tahun 1966) ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 1966 ซึ่งยืนยันให้เปกาอีเป็นองค์กรผิดกฎหมาย ยุบเลิกเปกาอี และห้ามดำเนินกิจกรรมเผยแพร่หรือบ่มเพาะแนวคิดหรือคำสอนแบบคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนิน Berita Yudha ฉบับวันที่ 6 กรกฎาคม 1966 รายงานความเห็นของสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวต่อกฎหมายนี้ว่า

“อุดมการณ์ คำสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์และลัทธิเลนินของเปกาอีและไอดีต มีความขัดแย้งกับหลักปรัชญาศีล ทำให้ผู้คนและกลุ่มต่างๆ ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์หรือคำสอนของลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเปกาอี มีความพยายามหลายครั้งที่จะล้มล้างอำนาจอันชอบธรรมของรัฐบาลอินโดนีเซีย การประกาศให้เปกาอีเป็นองค์กรต้องห้ามในทุกพื้นที่ของประเทศ จะทำให้ประเทศกลับมาเป็นเอกราชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการปรัชญาศีล¹”

ข่าวการตรากฎหมายดังกล่าวช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการกวาดล้าง ปราบปราม และควบคุมเปกาอี ทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนินมีความหมายเท่ากับการทรยศชาติ และเป็นอุดมการณ์ที่ตรงข้ามกับหลักปรัชญาศีล หลังจากสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวตรากฎหมายดังกล่าว การกวาดล้างคอมมิวนิสต์จะมุ่งเน้นไปที่การสั่งห้ามพิมพ์หนังสือและวรรณกรรมฝ่ายซ้าย งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับลัทธิมาร์กซ์-เลนิน และงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับเปกาอีทั้งหมด ดังเห็นได้จากข่าวใน Berita Yudha ฉบับวันที่ 11 กรกฎาคม 1966 ที่ระบุว่าอัยการในเมืองปาลังการายา (Palangkaraya) เกาะกาลิมันตันกลาง (Central Kalimantan) ส่งคำขอไปยังเมืองต่างๆ ให้ส่งมอบหนังสือเกี่ยวข้องกับสมาชิกเปกาอีและองค์กรมวลชนฝ่ายซ้ายอื่นๆ ทั้งที่เป็นสมบัติส่วนตัวหรือทางการ เพื่อให้สอดคล้องกับคำสั่งจากส่วนกลาง²

การตรากฎหมายคอมมิวนิสต์ข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองระหว่างปี 1965-1968 กล่าวคือซูฮาร์โตขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองแทนซูการ์โนจากการรับรองของสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราว และสภาดังกล่าวได้เปลี่ยนสมาชิกจากกลุ่มที่สนับสนุนซูการ์โนและเปกาอีเป็นกลุ่มที่สนับสนุนซูฮาร์โตและกองทัพ ในการประชุมสภา ครั้งที่ 4 ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม 1966 มีความพยายามลดทอนอำนาจของฝ่ายที่สนับสนุนซูการ์โนและเปกาอีในสภา สมาชิกของเปกาอีและบางส่วนที่ถูกมองว่าเห็นอกเห็นใจคอมมิวนิสต์จำนวน 136 คนจึงถูกขัดขวางไม่ให้เข้าร่วมประชุม และมีการแต่งตั้งสมาชิกใหม่จำนวน 142 คน จากตัวแทนของพรรคการเมือง ตัวแทนระดับภูมิภาค และกลุ่มต่างๆ ขึ้นแทน³ ที่ประชุมสภายังลงมติเปลี่ยนประธานสภาจากไครูล ซาเลห์ (Chairul Saleh)⁴ อดีตรัฐมนตรีผู้มีความใกล้ชิดกับซูการ์โน มาเป็นนาซุดียันที่มีจุดยืนต่อต้านคอมมิวนิสต์มาอย่างยาวนาน⁵ ต่อมาสภาได้จัดประชุมวาระพิเศษขึ้นในเดือนมีนาคม 1967 มีมติแต่งตั้งให้ซูฮาร์โตรักษาการประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 1967⁶ และเรียกประชุมอีกครั้งในเดือนมีนาคม 1968 เลือกซูฮาร์โตดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการ มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 5 ปี⁷

การชำระหลักปรัชญาศีลหลังการกวาดล้างคอมมิวนิสต์

ความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์นำไปสู่การชำระหลักปรัชญาศีล เนื่องจากเปกาอีถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ทรยศต่อหลักปรัชญาศีล ซึ่งถูกสถาปนาให้เป็นหลักการแห่งรัฐมาตั้งแต่ปี 1945 ก่อนที่อินโดนีเซียจะเป็นเอกราช ในสุนทรพจน์การประชุมคณะกรรมการตรวจสอบ

¹ MPRS tugaskan Bung KArno utk: Tjabut Bintang Mahaputra klas III Aidit. (1966, 6 Juli). Berita Yudha. (Microfilm). p. 1.

² Buku2 karangan orang2 Komunis supaja diserahkan. (1966, 11 Juli). Berita Yudha. (Microfilm). p. 2.

³ Herbert Feith. (1968, October). op. cit. p. 90.

⁴ ซาเลห์ถูกจับกุมตัวในวันที่ 18 สิงหาคม 1966 พร้อมกับอดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลซูการ์โนจำนวน 11 คน เขาเสียชีวิตขณะถูกขังในปีถัดมา ดูเพิ่มเติมที่ M. C. Ricklefs. (2008). op. cit. pp. 328-333.

⁵ Herbert Feith. (1968, October). op. cit. p. 91.

⁶ M. C. Ricklefs. (2008). op. cit. p. 332.

⁷ Ibid. p. 335.

เพื่อเตรียมงานสำหรับการเป็นเอกราชของอินโดนีเซีย (The Investigating Committee for the Preparation of Independence) เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 1945 ซูการ์โนอธิบายว่าปัจจัยสี่คือหลักการที่จะช่วยสร้างอินโดนีเซียให้มีเอกราชที่ยั่งยืน¹ ต่อมาหลักการนี้ได้ถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 ซึ่งยังบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้อธิบายว่าปัจจัยสี่ประกอบไปด้วยหลักการ 5 ข้อ ได้แก่ (1) การยึดมั่นในพระเจ้า (Ketuhanan Yang Maha Esa) (2) ยึดมั่นในหลักมนุษยนิยมที่ยุติธรรมและมีอารยะ (Kemanusiaan Yang Adil dan Beradab) (3) ยึดมั่นในความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย (Persatuan Indonesia) (4) ยึดมั่นในประชาธิปไตยที่นำโดยกฏมิปัญญา การพิจารณา และไตร่ตรองของตัวแทน (Kerakyatan Yang Dipimpin oleh Hikmat Kebijaksanaan, Dalam Permusyawaratan dan Perwakilan) และ (5) สังคมที่ยุติธรรมสำหรับประชาชนอินโดนีเซียทุกคน (Keadilan Sosial bagi seluruh Rakyat Indonesia)²

แนวคิดเรื่องปัจจัยสี่ของซูการ์โนกำเนิดขึ้นในห้วงเวลาที่ญี่ปุ่นเตรียมจะให้เอกราชแก่อินโดนีเซีย สังคมอินโดนีเซียโดยเฉพาะกลุ่มนักชาตินิยม คอมมิวนิสต์ และกลุ่มผู้นำศาสนากำลังถกเถียงเรื่องอนาคตของประเทศหลังเอกราช กล่าวคือกลุ่มผู้นำศาสนาเรียกร้องให้อินโดนีเซียเป็นรัฐอิสลามหรือใช้กฎหมายอิสลาม ขณะที่กลุ่มนักชาตินิยมปฏิเสธข้อเสนอนี้ และเห็นว่าอินโดนีเซียควรเป็นกลางทางศาสนา เงื่อนไขเช่นนี้ทำให้ซูการ์โนพยายามหาทางประนีประนอมระหว่างแนวทางขึ้นต้น และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับกลุ่มผู้นำทางศาสนา เขาจึงเสนอหลักปัจจัยสี่ขึ้นมาในฐานะหลักการร่วมสำหรับประชาชนอินโดนีเซีย กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย และกลุ่มคนที่มีความเชื่อทางการเมืองต่างๆ³ ซูการ์โนอธิบายถึงหลักปัจจัยสี่ข้อแรกเรื่องการยึดมั่นในพระเจ้า โดยไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง อินโดนีเซียควรจะเป็นรัฐที่ประชาชนสามารถยึดมั่นศรัทธาในพระเจ้าของตนได้⁴

ฝ่ายขวาที่เรียกร้องให้กวาดล้างคอมมิวนิสต์อ้างว่าเปกาอีกระทำการย่ำยีขัดต่อหลักปัจจัยสี่ พวกเขาต้องการชำระหลักปัจจัยสี่ให้กลับมาบริสุทธิ์ โดยเฉพาะข้อแรกเรื่องการยึดมั่นในพระเจ้า และข้อที่สามเรื่องการยึดมั่นในความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย ที่มาของข้อกล่าวหานี้ย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์ปฏิวัติโดยเปกาอีที่เมืองมาดิยุนในเขตชวาตอนกลางเมื่อเดือนกันยายน 1948 กลุ่มมุสลิมสายจารีตกล่าวหาเปกาอีว่าเป็นศัตรูกับศาสนาเพราะไม่มีพระเจ้า และต่อต้านนายทุนศาสนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน ผู้นำศาสนา และสมาชิกของกลุ่มนาศาลาตุล อุลามาอีกทั้งเปกาอียังปลุกระดมฆาตกรผู้ยากจนให้ลุกขึ้นมาต่อต้าน และสังหารผู้นำศาสนา รวมถึงเจ้าที่ดินทั้งในเหตุการณ์มาดิยุนและกรณีเกสตาปู⁵ ข้ออ้างเช่นนี้คือความพยายามที่จะปกป้องศาสนาอิสลาม มุสลิมบางส่วนเชื่อว่าพวกเขา กำลังทำภารกิจทางศาสนาเสมือนสงครามศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่ไม่เอาพระเจ้า⁶

นอกเหนือจากกลุ่มผู้นำศาสนา Berita Yudha ฉบับวันที่ 2 มีนาคม 1966 รายงานว่าอัยการในคดีเกสตาปูเห็นว่าการกระทำของเปกาอีขัดต่อหลักปัจจัยสี่และความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย อัยการเห็นว่าพันโทอุณตุง ผู้ก่อการคนสำคัญในกรณีเกสตาปูสมควรได้รับโทษประหารชีวิตในข้อหาเป็นกบฏติดอาวุธ และสมรู้ร่วมคิดกับสมาชิกเปกาอีล้มล้างรัฐบาล ซึ่งคล้ายคลึงกับการกบฏที่เมืองมาดิยุน อัยการตามที่รายงานข่าวระบุขณะพิจารณาคดีว่า “สิ่งเลวร้ายที่จำเลยได้กระทำลงไปในนั้น ไม่ว่าจะพยายามปกปิดแค่ไหน สุดท้ายแล้วมันก็จะส่งกลิ่นเหม็นเน่าออกมา”⁷ Berita Yudha อีกฉบับระบุว่าสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวเห็นว่าอุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนินขัดแย้งกับหลักปัจจัยสี่ ดังนั้น “จำเป็นจะต้องประกาศให้เปกาอีเป็นองค์กรต้องห้ามใน

¹ Sukarno. (1970). The Pantja Sila. In Indonesian Political Thinking 1945-1965. Edited by Herbert Feith; & Lance Castles. p. 40.

² Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia (Online).

³ Robert Cribb; & Colin Brown. (1995). *Modern Indonesia: A History since 1945*. p. 15.

⁴ Ibid. p. 45.

⁵ B. J. Boland. (1971). Islam and the “New Order” (1965 and after) In *The Struggle of Islam in Modern Indonesia*. p. 144.

⁶ Ibid. pp. 146-147.

⁷ Hukuman Mati utk. Gembong G-30-S/PKI. (1966, 2 Maret). loc. cit.

ทุกพื้นที่ การทำเช่นนี้จะทำให้อินโดนีเซียกลับมาเป็นประเทศเอกราชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการปญจศีลอีกครั้ง”¹

สำหรับกองทัพอินโดนีเซีย ซึ่งมองว่าตนเองคือผู้พิทักษ์ปกป้องหลักปญจศีลก็ได้ดำเนินการกวาดล้างคอมมิวนิสต์อย่างหนัก² ซูฮาร์โตประกาศให้วันที่ 1 ตุลาคมเป็นวันพิทักษ์ปญจศีล เพื่อรำลึกถึงนายทหารที่เสียชีวิตในกรณีเกสตาบู และปกป้องอุดมการณ์ การปฏิวัติแห่งชาติอินโดนีเซียและหลักปญจศีล อีกทั้งยังมีการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อสดุดีวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติทั้ง 7 คนที่เสียชีวิตในกรณีเกสตาบู ณ บริเวณลูบงบัวยาซึ่งเป็นที่พักศพนายทหารดังกล่าว และมีการสร้างรูปหล่อนายทหารทั้ง 7 คนที่เสียชีวิตยืนอยู่หน้า ครุฑที่เป็นสัญลักษณ์ของหลักปญจศีลด้วย³ แสดงนัยว่ากองทัพเป็นผู้พิทักษ์ปกป้องหลักปญจศีลอย่างแท้จริง บทบาทเช่นนี้ของกองทัพได้รับการเน้นย้ำต่อสาธารณชนโดย Berita Yudha เช่น ในฉบับวันที่ 13 กรกฎาคม 1966 ได้พาดหัวข่าวอ้างอิงคำพูดของเอ็ดดี หัวหน้าหน่วยรบพิเศษกองทัพที่รับผิดชอบสนับสนุนการกวาดล้างเปกาอีในชวาและบาหลีว่า “แผ่นดินอินโดนีเซียจะไม่มีพื้นที่สำหรับแนวคิดคอมมิวนิสต์ที่สุดโต่ง ตราบเท่าที่พวกเราทุกคนยึดมั่นในหลักปญจศีลอย่างเคร่งครัด”⁴

ขณะเดียวกัน ซูฮาร์โตในฐานะรักษาการประธานาธิบดีได้กล่าวปาฐกถาเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปญจศีลต่อที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราว เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 1967 เน้นย้ำถึงความชั่วร้ายของเปกาอีที่บิดเบือนหลักปญจศีล กล่าวหาว่าแท้จริงแล้วลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มีวิธีคิดแบบวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) ต่อด้านพระเจ้า ตรงกันข้ามกับหลัก ปญจศีลที่มุ่งประกาศความศรัทธาต่อพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เปกาอีหวังใช้ปญจศีลเป็นเครื่องมือทางการเมืองเท่านั้น และยังเน้นย้ำว่าเปกาอีเป็นศัตรูของยุคระเบียบใหม่ (Orde Baru) และศัตรูของศาสนา เป็นพวกกากเดนไร้ศาสนา ชาวอินโดนีเซียควรช่วยกันสอดส่องเพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่เกิดความแตกต่างทางความคิด ไม่ทำให้ชาวอินโดนีเซียต่อต้านกันเอง เป้าหมายของยุคระเบียบใหม่คือการนำหลักปญจศีลและรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 ไปปฏิบัติอย่างมั่นคงและบริสุทธิ์⁵

ตลอดช่วงเวลาที่ซูฮาร์โตครองอำนาจจนถึงปี 1998 เปกาอียังคงถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังกรณีเกสตาบูและทรยศต่อหลักปญจศีลอยู่เสมอ รัฐบาลพยายามสร้างความทรงจำให้ชาวอินโดนีเซียเชื่อว่าเปกาอีเป็นภัยและเป็นผู้ทรยศต่อชาติ โดยใช้งานเขียนทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างความทรงจำ รวมถึงภาพยนตร์ อนุสาวรีย์ การกำหนดวันสำคัญของชาติและพิธีกรรมต่างๆ ด้วย⁶ ยุคระเบียบใหม่ของซูฮาร์โตสิ้นสุดลงหลังขบวนการนักศึกษา รวมถึงประชาชนออกมาเดินขบวนประท้วงขับไล่ซูฮาร์โตครั้งใหญ่ เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจ การทุจริตและเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง รวมทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชน จนกระทั่งซูฮาร์โตต้องยอมลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีในเดือนพฤษภาคม 1998⁷

การเมืองอินโดนีเซียหลังปี 1998 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคปฏิรูป (Reformasi) บรรยากาศทางการเมืองเปิดกว้างขึ้น เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย และมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงในที่สุด ส่งผลให้การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ในกรณีเกสตาบูและการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในระหว่างปี 1965-1966 เป็นคำถามที่กลับมาเป็นที่สนใจในสังคมอินโดนีเซียอีกครั้ง ในเดือนมีนาคม 2000 อับดุลเราะฮ์มัน วาฮิด (Abdurrahman Wahid) ผู้นำพรรคหน้าฮ์ดตาลตุล อูลาม่าและประธานาธิบดีอินโดนีเซีย ได้กล่าวขอโทษที่พรรคเคยมีส่วนในการสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ในปี 1965-1966 พร้อมทั้งขอให้ยกเลิกคำสั่งยุบเลิกเปกาอีที่เคยประกาศในยุคซูฮาร์โต

¹ MPRS tugaskan Bung KArno utk: Tjabut Bintang Mahaputra klas III Aidit. (1966, 6 Juli). loc. cit.

² B. J. Boland. (1971). op. cit. p. 135.

³ ออรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2552, กรกฎาคม-กันยายน). สงครามความทรงจำกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (2): กรณีคำสั่งเพิกถอนแบบเรียนประวัติศาสตร์. ฟ้าเดียวกัน. 7(3): 171.

⁴ Indonesia akan merupakan bumi jang subur bagi Komunisme. (1966, 13 Juli). Berita Yudha. (Microfilm). p. 1.

⁵ ดูปาฐกถาประชาธิปไตยแบบปญจศีลเพิ่มเติมที่ ทวีศักดิ์ เมือกสม. (2555). เล่มเดิม. หน้า 242-248.

⁶ ดูเพิ่มเติมที่ ออรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2552, มกราคม-มีนาคม). สงครามความทรงจำกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (1): กรณีคำสั่งเพิกถอนแบบเรียนประวัติศาสตร์. ฟ้าเดียวกัน. 7(1): 164-197. และออรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2552, กรกฎาคม-กันยายน). สงครามความทรงจำกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (2): กรณีคำสั่งเพิกถอนแบบเรียนประวัติศาสตร์. ฟ้าเดียวกัน. 7(3): 166-182

⁷ Geoffrey B. Robinson. (2018). op. cit. 264

¹ อย่างไรก็ตามก็เกิดกระแสความไม่พอใจต่อการขอโทษครั้งนี้ โดยเฉพาะจากสมาชิกพรรคนาฮ์ดလာตุล อุลามา นายทหารเกษียณ กลุ่มสังคมต่างๆ และสมาชิกในรัฐบาล² ส่งผลให้ข้อเรียกร้องให้ยกเลิกคำสั่งยุบเปกาอีไม่เป็นผลสำเร็จ

บทสรุป

หลังเหตุการณ์เกสตาบูปูในปี 1965 เปกาอีถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล คอมมิวนิสต์จึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมอินโดนีเซียยุคสงครามเย็น จนนำไปสู่การสังหารหมู่คอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่ในช่วงปี 1965-1966 โดยที่กองทัพกลุ่มพลเรือนฝ่ายขวา และองค์กรมุสลิมสายจารีตได้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือรณรงค์ปราบปรามกวาดล้างสมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ สร้างภาพให้คอมมิวนิสต์เป็นผู้ทรยศต่อชาติ พระเจ้า และหลักปรัชญาซึ่งเป็นอุดมการณ์สูงสุดแห่งรัฐ การกวาดล้างคอมมิวนิสต์ดังที่เห็นในสื่อสิ่งพิมพ์จึงไม่ใช่เพียงการปราบปราม แต่เป็นความต้องการกวาดล้างให้สิ้นซากอย่างถอนรากถอนโคน ขณะเดียวกัน ปัญหาคอมมิวนิสต์ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและข้อถกเถียงทางอุดมการณ์การเมืองและศาสนาระหว่างฝ่ายขวากับเปกาอีในสังคมอินโดนีเซีย โดยเฉพาะหลักปรัชญาในข้อแรกเรื่องการยึดมั่นในพระเจ้าและหลักข้อที่ 3 เรื่องความเป็นหนึ่งเดียวของอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นชนวนสำคัญที่นำไปสู่การกวาดล้างคอมมิวนิสต์จำนวนมาก รวมถึงการตรากฎหมายหมายเลขที่ 25 ปี 1966 หรือกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามมา

แม้ว่ากรณีเกสตาบูปูจะผ่านมาแล้วกว่า 50 ปี แต่กฎหมายหมายเลขที่ 25 ปี 1966 หรือกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ยังมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน ไม่ได้ถูกแก้ไขหรือยกเลิกแต่อย่างใด อีกทั้งกรณีการสังหารหมู่สมาชิกเปกาอีและผู้ต้องสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ยังคงเป็นเรื่องที่รัฐไม่ได้แสดงความรับผิดชอบต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้น ฝักคอมมิวนิสต์ยังคงถูกปลุกขึ้นมาหลอกหลอนและกระตุ้นอารมณ์เกลียดและกลัวของชาวอินโดนีเซียอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่นการปล่อยข่าวต่อต้านโจโก วิโดโด (Joko Widodo) ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 2014 ว่าเป็นชาวจีนนับถือศาสนาคริสต์และเป็นลูกหลานเปกาอี เพื่อบั่นทอนความชอบธรรมของเขา³ และอีกตัวอย่างคือการต่อต้านบาซูกิ จาฮาจา ปูร์นามา (Basuki Tjahaja Purnama) หรืออาฮอก (Ahok) นักการเมืองชาวจีนอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาคริสต์ว่าเป็นลูกหลานเปกาอีในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งผู้ว่ากรุงจาการ์ตาปี 2016-2017⁴ รวมทั้งกรณีศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2018 สั่งจำคุกแฮรี บูดิยาน (Heri Budiawan) แกนนำนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเวลา 4 ปี ด้วยข้อหาเผยแพร่หรือบ่มเพาะแนวคิดหรือคำสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ และลัทธิเลนิน เนื่องจากเขาเคยโบกธงที่มีสัญลักษณ์คอมมิวนิสต์เป็นรูปค้อนและเคียวระหว่างการชุมนุมประท้วงการเปิดเหมืองแร่ทองคำในเมืองบันยูวางี (Banyuwangi) เขตชวาตะวันออก⁵

ปัจจุบันปัญหาคอมมิวนิสต์ยังคงเป็นเรื่องเปราะบางในสังคมอินโดนีเซีย อารมณ์ความรู้สึกเกลียดและกลัวคอมมิวนิสต์พร้อมที่จะถูกจุดกลับขึ้นมาได้ทุกเมื่อ รัฐบาลยังคงเลือกบังคับใช้กฎหมายคอมมิวนิสต์ในบางโอกาส เปกาอีเป็นเรื่องต้องห้าม และการเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์กับการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายซ้ายยังคงผิดกฎหมาย ทั้งหมดนี้เป็นการตอกย้ำทัศนคติของรัฐและกลุ่มฝ่ายขวาที่มีต่อคอมมิวนิสต์ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง เปกาอีและลัทธิคอมมิวนิสต์ยังถูกมองว่าเป็นภัยต่อรัฐ ศาสนา และหลักปรัชญา ฝักคอมมิวนิสต์จึงถูกผลิตซ้ำอยู่ในสังคมอินโดนีเซียเสมอมา

¹ Ibid. p. 266.

² Ibid. pp. 11-12.

³ ชนม์ธิดา อัญกุล. (2561, มกราคม-มิถุนายน) เส้นแบ่งอัตลักษณ์ในอินโดนีเซีย: ความเกลียดชัง “คนอื่น” ในแคมเปญต่อต้านอาฮอก. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์. 5(1): 101.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 104.

⁵ Arie Firdaus. (2018). Indonesia: Supreme Court Increases Activist's Sentence to 4 Years. Indonesian News. (Online).

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

Agitprop Department of the Communist Party of Indonesia. (1953 March). *The Fifth National Congress of the Communist Party of Indonesia*. Marxists Internet Archive. Retrieved October 11, 2021, from <https://www.marxists.org/history/indonesia/1953-ProgrammePKI.htm>

Aidit, D. N. (1958, March-April). *Documents of the Sixth Plenum of the Central Committee of the Communist Party of Indonesia*. Marxists Internet Archive. Retrieved October 1, 2021, from <https://www.marxists.org/history/indonesia/1958-SixthPlenumCCPKI.htm>

_____. (1962). *Anti-Imperialisme dan Front Nasional [ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและแนวร่วมแห่งชาติ]*. Marxists Internet Archive. Retrieved October 1, 2021, from <https://www.marxists.org/indonesia/indones/1962-AiditAntimperialisme.htm>

_____. (1963). *PKI dan Angkatan Darat [เปกาอีและทหารบก]*. Jakarta: Yayasan Pembaruan.

Bagi NU, Pembubaran PKI Tuntutan.jg. Mutak [สำหรับเอ็นอู การกวาดล้างเปกาอีเป็นความต้องการสูงสุด]. (1965, 14 Oktober). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 1.

Bubarkan CGMI [กวาดล้างเซเกเอ็มอี]. (1965, 12 Oktober). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 2.

Buku2 karangan orang2 Komunis supaja diserahkan [ส่งมอบหนังสือที่มีความเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์]. (1966, 11 Juli). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 2.

Dalam siding cabinet paripurna: Presiden kutuk pembunuhan biadab thd. Perwira2 TNI/Angkatan Darat [การประชุมคณะรัฐมนตรี: ประธานาธิบดีประณามการฆาตกรรมเจ้าหน้าที่ของกองทัพ/กองทัพบกอย่างป่าเถื่อน]. (1965, 7 Oktober). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 1.

Gedung CC PKI dibakar [สำนักงานใหญ่เปกาอีถูกเผา]. (1965, 9 Oktober). *Kompas [กอมปาส]*. (Microfilm). p. 1.

Gerakan 30 September dibentuk oleh Gerakan Kontra Revolusi [ขบวนการ 30 กันยายน ถูกก่อตั้งโดยขบวนการต่อต้านการปฏิวัติ]. (1965, 4 Oktober). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 2.

Hukuman Mati utk. Gembong G-30-S/PKI [โทษประหารสำหรับบูนตุง ผู้นำเก-30-เอ็ช/เปกาอี]. (1966, 2 Maret). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 1.

Indonesia akan merupakan bumi jang subur bagi Komunisme [แผ่นดินอินโดนีเซียจะไม่มีพื้นที่สำหรับแนวคิดคอมมิวนิสต์ที่สุดโต้ง]. (1966, 13 Juli). *Berita Yudha [เบอร์ริตา ยูดา]*. (Microfilm). p. 1.

Itu gembong PKI Aidit di Jogjakarta? [ผู้นำเปกาอี อดิต อยู่ในยอกยาคาร์ตาหรือไม่?]. (1965, 14 Oktober). *Berita Yudha [เบ*

อริตา ยูดา]. (Microfilm). p.3

MPRS tugaskan Bung Karno utk: Tjabat Bintang Mahaputra kelas III Aidit [เอ็มเปอาร์เอ็ชมอบหมายให้ซูการ์โน ถอดถอน ดารามหาบุศราชั้นที่ 3 ของไอดีตี]. (1966, 6 Juli). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 1.

Pemakaman 7 Pahlawan Revolusi [เจ็ดวีรบุรุษแห่งการปฏิวัติ]. (1965, 6 Oktober). Kompas [กอมปาส]. (Microfilm). p. 1.

Perintah Presiden/Pangti ABRI/PBB/Mandataris MPRS kepada Men/Pangad Letdjen Soeharto [คำสั่งประธานาธิบดี/สภาที่ปรึกษาประชาชนชั่วคราวไปยังผู้บัญชาการ พลโทซูฮาร์โต]. (1966, 12 Maret). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 1.

Perintah Pres/Pangti ABRI/PBR BungKarno: Tjiptakan satu suasana jg tenabg dan tertib [คำสั่งประธานาธิบดีซูการ์โน: สร้างบรรยากาศที่สงบและเป็นระเบียบ]. (1965, 4 Oktober). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 1.

Presiden Sukarno mengangkat: Major Djendral Suharto sebagai Menteri/Panglima Ang. Darat Menggantikan Pahlawan Revolusi alm. Djenderal Anumerta A. Yani [ประธานาธิบดีซูการ์โนแต่งตั้งพลตรีซูฮาร์โตเป็นรัฐมนตรี/ผู้บัญชาการทหารบกแทนที่พลโทยานี วีรบุรุษของการปฏิวัติผู้ล่วงลับ]. (1965, 15 Oktober). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 1.

Rakjat Atjeh & Kalimantan tuntutan: Bubarkan PKI [ประชาชนอาเจะห์และกาลิมันตันเรียกร้องให้ปราบปราม เปกาอี]. (1965, 14 Oktober). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 2.

Seruan Mahasiswa UI, Bubarkan DMUI Rapatkan barisan dan tingkatan kewaspadaan [นักศึกษาอูอีเรียกร้องให้มีการกวาดล้างเดเอ็มอูอีและเพิ่มระดับการเฝ้าระวัง]. (1965, 12 Oktober). Berita Yudha [เบอร์ิตา ยูดา]. (Microfilm). p. 2.

Sukarno. (1970). The Pantja Sila. In Indonesian Political Thinking 1945-1965. Edited by Herbert Feith and Lance Castles. pp. 40-49. Ithaca and London: Cornell University Press.

U.I. Kutuk Gestapu [อู.อี. ต่อด้านเกสตาปู]. (1965, 16 Oktober). Kompas [กอมปาส]. (Microfilm). p. 1.

Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia [รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย]. Retrieved October 1, 2021, from <https://www.mkri.id/public/content/infoumum/regulation/pdf/UUD45%20ASLI.pdf>.

เอกสารชั้นรอง

Anderson, Benedict R. O'G.; & McVey, Ruth T. (1971). A Preliminary Analysis of the October 1 1965, Coup in Indonesia. Ithaca, NY: Modern Indonesia Project, Southeast Asia Program, Cornell University.

Boland, B. J. (1971). Islam and the “New Order” (1965 and after) In The Struggle of Islam in Modern Indonesia. pp. 135-156. The Hague: Brill.

Cribb, Robert; & Brown, Colin. (1995). Modern Indonesia: A History since 1945. London and New York, NY: Longman Press.

Crouch, Harold. (1988). Guided Democracy: The Uneasy Balance of Power. In The Army and politics in Indonesia, pp.

43-68. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Damian, Eddy; & Hornick, N. Robert. (1972, Summer). *Indonesia's Formal Legal System: An Introduction*. *The American Journal of Comparative*. 20(3): 492-530.

Fealy, Greg; & McGregor, Katharine. (2010, April). *Nahdlatul Ulama and the Killings of 1965-66: Religion, Politics, and Remembrance*. *Indonesia*. (89): 37-60.

Federspiel, M. Howard. (1973, Autumn). *The Military and Islam in Sukarno's Indonesia*. *Pacific Affairs*. 46(3): 407-420.

Feith, Herbert. (1964, August). *President Soekarno, the Army and the Communists: The Triangle Changes Shape*. *Asian Survey*. 4(8): 969-980.

_____. (1968, October). *Suharto's Search for a Political Format*. *Indonesia*. (6): 88-105.

Firdaus, Arie. (2018). *Indonesia: Supreme Court Increases Activist's Sentence to 4 Years*. *Indonesian News*. Retrieved October 16, 2021, from <https://www.benarnews.org/english/news/indonesian/indonesia-rights-11202018161152.html>

Lev, Daniel S. (1963-1964, Winter). *The Political Role of the Army in Indonesia*. *Pacific Affairs*. 36(4): 349-364.

Rabasa, Angel; & Haseman, John. (2002). *The Changing Political Role of the Military*. In *The Military and Democracy in Indonesia: Challenges, Politics, and Power*. pp. 35-52. Santa Monica: RAND Corporation.

Ricklefs, M. C. (2008). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. 4th ed. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Robinson, B. Geoffrey. (2018). *The Killing Season: A History of the Indonesian Massacres, 1965-66*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Roosa John. (2006). *Pretext for mass Murder: the September 30th Movement and Suharto's Coup d' État in Indonesia*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.

_____. (2020). *Buried Histories: The Anticommunist Massacres of 1965-1966 in Indonesia*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.

Sutter, O. John. (1966, October). *Two Faces of Konfrontasi: Crush Malaysia and the Gestapu*. *Asian Survey*. 6(10): 523-546.

Thaler, Kai M. (2018). *U.S. Action and Inaction in the Massacre of Communists and Alleged Communists in Indonesia*. In *Dirty Hands and Vicious Deeds: The US Government's Complicity in Crimes Against Humanity and Genocide*, Edited by Samuel Totten. pp. 23-69. Toronto: University of Toronto Press.

Zulkifli, Arif; & Dhyatmika, Wahyu. (2012). *Sarwo Edhie dan Misteri 1965 [ซาร์วู เอ็ดดี และความลึกลับ ปี 1965]*. Jakarta: KPG (Kepustakaan Populer Gramedia).

Zulkifli, Arif; & Hidayat, Bagja. (2007, 1-7 Oktober). *G30S dan Peran Aidit [เก30เอ็ชและบทบาทของไอดีตี]*. TEMPO English

Edition. 5(7): 1-66.

ชนม์ธิดา อัยกุล. (2561, มกราคม-มิถุนายน) เส้นแบ่งอัตลักษณ์ในอินโดนีเซีย: ความเกลียดชัง “คนอื่น” ในแคมเปญต่อต้านอาชก.
วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์. 5(1): 66-115.

ดวงทิพย์ พรหมเขต. (2563). D.N. Aidit ที่ปะ นุสันตารา ไรดิทกับพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: อิลลูมินเนชันส์ เอดิชันส์.

ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2555). ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย: รัฐจารีตบนหมู่เกาะ ความเป็นสมัยใหม่แบบอาณานิคมและสาธารณรัฐแห่ง
ความหลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

วิทยา สุจริตธนารักษ์. (2546). พรรคการเมืองในอินโดนีเซีย. ใน พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศึกษาเฉพาะประเทศ
อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ไทย และมาเลเซีย. หน้า 3-73. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2552, มกราคม-มีนาคม). สงครามความทรงจำกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (1): กรณีคำสั่งเพิกถอนแบบ
เรียนประวัติศาสตร์. ฟ้าเดียวกัน. 7(1): 164-197.

_____. (2552, กรกฎาคม-กันยายน). สงครามความทรงจำกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (2): กรณีคำสั่งเพิกถอนแบบเรียน
ประวัติศาสตร์. ฟ้าเดียวกัน. 7(3): 166-182.